

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Tereza Holatová

Svět domorodých kultur v díle Miguela Ángela Asturiase

The world of the indigenous cultures in the work of Miguel Ángel Asturias

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Doře Polákové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za její čas, trpělivost a cenné rady v průběhu psaní textu. Dále děkuji rodině a blízkým přátelům, jejichž podpora pro mne byla obrovskou motivací.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 23. 7. 2020

Podpis: Tereza Holatová

Klíčová slova:

Miguel Ángel Asturias, hispanoamerická literatura, Mayové, kulturní vliv, příroda

Key words:

Miguel Ángel Asturias, Hispanic-American literature, the Maya, cultural influence, nature

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá vlivem původních kultur Mezoameriky na dílo guatemalského spisovatele Miguela Ángela Asturiase, přičemž důraz je kladen na tradici starých Mayů, s jejímž dědictvím měl autor během svého života možnost se nejvíce sblížit. Rozebranými díly jsou knihy *Legendy z Guatemaly (Leyendas de Guatemala)*, *Pan president (El Señor Presidente)* a *Kukuřiční lidé (Hombres de maíz)*. První část práce nastiňuje autorův život a zdůrazňuje jeho propojení s mayskou kulturou. Druhá část stručně prezentuje původní kultury na území Guatemaly a poslední, třetí část diplomové práce je věnována samotnému rozboru vlivu těchto kultur na Asturiasovu literární tvorbu.

Abstract:

The thesis deals with the influence of the Mesoamerican indigenous cultures on the work of the Guatemalan writer Miguel Ángel Asturias. The main focus is put on the ancient Maya culture as the author had the opportunity to get very close to their cultural heritage. The studied books are *Legends of Guatemala (Leyendas de Guatemala)*, *The President (El Señor Presidente)* and *Men of Maize (Hombres de maíz)*. The first part of the thesis outlines the author's life and highlights his connection with the Maya culture. The second part of the thesis briefly presents the native cultures of Guatemala whilst the final, third part of the work is dedicated to the analysis of the influence of these cultures on Asturias' literary creation itself.

Obsah

Obsah.....	6
1. Úvod.....	7
2. Miguel Ángel Asturias	8
2.1 Na pomezí dvou světů.....	8
2.2 Paříž v zajetí avantgardy.....	11
2.3 Návrat do Ameriky.....	15
2.4 Život v Evropě.....	21
3. Domorodé kultury na území Guatemaly.....	23
3.1 Předklasické období.....	23
3.2 Klasické období.....	24
3.3 Poklasické období.....	27
4. Svět domorodých kultur v díle Miguela Ángela Asturiase.....	28
4.1 Kukuřice – lidé a bozi.....	29
4.2 Voda životodárná a zničující.....	35
4.3 Motiv hory.....	41
4.4 Slunce, hvězdy a Měsíc.....	44
4.4.1 Slunce.....	45
4.4.2 Hvězdy.....	49
4.4.3 Měsíc.....	50
4.5 Zvířata – ochránci, nepřátelé i dvojníci.....	52
4.5.1 Zvířata jako symbolické prvky.....	54
4.5.2 Zvířata jako nahualové.....	58
4.6 Symbolika barev a čísel.....	61
4.7 Představa podsvětí a nebe.....	66
Závěr.....	69
Resumé.....	71
Resumen.....	72
Bibliografie	73

1. Úvod

Miguel Ángel Asturias je jednou z nejzářivějších hvězd na guatemalském literárním nebi. Ačkoli život v půvabné středoamerické zemi nebyl pro ambiciózního autora vždy jednoduchým a svobodným, otisk tohoto komplikovaného kousku půdy zůstal navždy v Asturiasově srdci. Jeho tvorba se zdá být s vlastní provázána jakousi neviditelnou magickou nití, která textu propůjčuje nenapodobitelnou atmosféru vtahující čtenáře přímo do tajemného světa plného řek, hor, nahualů a švětluškových čarodějů. Bylo to právě mistrné propojení reálného s fiktivním, původního s novým a pocit všudypřítomné nejistoty, zda se příběh odvíjí ve skutečném světě, nebo ve snové zemi autorovy fantazie, co mne přesvědčilo zvolit pro diplomovou práci téma týkající se tvorby M. Á. Asturiase.

Autorovu blízkost a náklonnost k původním kulturám dnešní Guatemaly představuji v první části práce, ve které shrnuji Asturiasovu životní cestu včetně důležitých okamžiků jeho literární kariéry. Snažila jsem se vyhnout sepsání krátkého životopisu a místo toho jsem se zaměřila na fakta a události mající spojitost s indiánským obyvatelstvem, na jehož dědictví se v diplomové práci zaměřuji. Druhou část jsem věnovala stručnému přehledu historického vývoje původních kultur na guatemalském území. Vzhledem k šířce tématu a jeho obsáhlosti jsem se rozhodla zúžit zaměření na mayskou tradici, ke které měl Asturias nejblíže, a vyzdvihnout pouze stěžejní body a informace. V poslední, stěžejní části diplomové práce rozebírám otisk (především) mayské kultury v dílech *Legendy z Guatemaly (Leyendas de Guatemala)*, *Pan president (El Señor Presidente)* a *Kukuřiční lidé (Hombres de maíz)*.

Cílem této práce je přiblížit svět původních obyvatel Guatemaly viděný očima autora, který měl během svého života jedinečnou možnost dotknout se dvou rozdílných sfér. Autora, který byl svědkem bolestných střetů diametrálně odlišných představ a hodnot. Autora, který byl styčným bodem přímk putujících opačnými směry; autora, který se svou činností pokoušel tyto směry změnit v jeden jediný.

2. Miguel Ángel Asturias

2.1 Na pomezí dvou světů

Nestačí narodit se v zemi s velkolepou historií, aby člověk cítil její sílu a krásu v krvi; a to zejména pokud mezi minulostí a přítomností stojí zeď rozdělující průběh dějin do dvou částí, tak, jak je tomu v případě latinskoamerických měst, která se zrodila po španělském obsazení a vzdálila se své původní kultuře. Asturias se učil číst a psát zatímco naslouchal okouzlujícím příběhům svých předků. Obohacoval se bohatou fantazií lidí, kteří ho obklopovali – a kteří byli posledními odlesky ubývající záře minulosti.¹

Možná je jedním z oněch měst zmítajících se na pomezí dvou diametrálně rozdílných kulturních tradic také Ciudad de Guatemala, dějiště revolucí, které 19. října 1899 přivítalo na svět světoznámého diplomata a spisovatele Miguela Ángela Asturiase. Jeho životní cesta se zdá už v tuto chvíli částečně předurčena. Jakožto starší ze dvou synů advokáta Ernesta Asturiase Giróna, odpůrce diktatury, a učitelky mayského původu Maríi Rosales malý Asturias balancuje mezi dvěma různými světy, které se střetávají, kombinují a zároveň pomáhají autorovi vytvářet nezapomenutelná díla v pozdějším životě. V městečku Salamá v provincii Baja Verapaz, kam se jeho rodina uchýlí v důsledku postihů diktatorského režimu, šestiletý Asturias po večerech naslouchá vyprávění mladé indiánské chůvy jménem Lola Reyes. Loliny příběhy, ačkoli útržkovité, časem možná trochu pozměněné a zveličené, se mu i tak zaryly hluboko do duše. V rozlehlém, starobylém domě po prarodičích tak mohl trávit večery ponořen do světa fantastických dobrodružství, která se mnohdy zdála natolik neskutečná, že malého chlapce rozesmála, jindy mu zase naháněla strach.²

Lola ovšem nebyla jedinou osobou seznámenou s podstatou indiánské kultury. Malý Asturias měl to štěstí, že mu staré mýty a vyprávění mohla předávat jeho vlastní rodina. Často „prosil o vysvětlení té či oné příhody, onoho podivného stvoření, té úžasné krajiny a zázračných barev – a jeho matka, která také znala lidové příběhy a legendy, tak, jak to bylo v

1 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 28. ISBN: 84-334-3014-9.

„No es suficiente nacer en una tierra de pasado glorioso para sentir esa fuerza y ese esplendor en la sangre, más aún si entre el pasado y el presente existe una muralla que quiebra en dos partes el discurrir histórico, como es el caso de los pueblos latinoamericanos surgidos después de la conquista española y distanciados de su verdadero origen. Asturias, a la vez que aprendía las letras, escuchaba las hermosas historias de sus antepasados, se nutría con la rica fantasía que esa gente que lo reodeaba – últimos reductos del esplendor venido a menos – sabían proporcionarles.“ Přeloženo autorkou práce (též u všech dalších překladů, není-li uvedeno jinak).

2 Ibid. Str. 13.

městečku běžné, opravovala chyby nebo pronikala hlouběji do odchylek od forem a odstínů, do nichž byl chlapec díky Lolině společnosti zapředen³.

Budoucí spisovatel strávil ve venkovském prostředí zásadní část života. Jeho dětská fantazie byla natolik okouzlena dosud neznámou krajinou a přiživována neuvěřitelnými historkami jejích obyvatel, že tato zkušenost musela bezpochyby ovlivnit jeho další kroky. Podle Belliniho to bylo právě v Salamá kde Asturias „přišel do kontaktu s chudobou své země a kde zároveň objevil nezkažené duchovní bohatství jejích lidí, což se stalo hnacím motorem pro jeho nejvýznamnější životní činnosti: politickou aktivitu a uměleckou tvorbu“⁴. Ve škole se Miguel Ángel nestýkal s dětmi z vlivných nebo intelektuálních rodin – jeho přáteli se stali potomci místních obchodníků, případně děti nepříliš vysoko postavených úředníků. Možná také díky tomu se mohl naplno ponořit do hlubin indiánské tradice, zabloudit do jiného vesmíru, který jako by byl stvořený jemu na míru, který si tolik přál navštívit a zapojit se do jeho tajemných, nevysvětlitelných dějů.⁵

Salamá se stalo pro rodinu Asturiasových útočištěm, místem, kam se všichni na doporučení blízkých přátel uchýlili před případným hněvem diktátora Estrady Cabrery. Liberální smýšlení obou rodičů odporovalo politickým idejím režimu a hrozilo, že kromě ztráty zaměstnání bude tento postoj příčinou dalšího omezení svobody. Preventivní opuštění metropole se tak zdálo vhodným - a možná i jediným - řešením nepříjemné situace, ve které se rodina již delší dobu nacházela. Odchod z hlavního města sice udržel Miguela i jeho (v Salamá narozeného) bratra v bezpečí, nucené opuštění domova ovšem negativně ovlivnilo život jejich matky i otce, kteří nemohli pokračovat ve svých povoláních tak, jak by si představovali a často propadali pocitům bezmoci a zoufalosti.

3 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 14. ISBN: 84-334-3014-9.

„(...) pedía a su madre aclaración sobre tal episodio, sobre tal extraño ser, de impresionantes dimensiones y maravillosos colores, y la madre, como natural de ese pueblo que era, enmendaba errores, o profundizaba en el hermoso divagar de formas y colores que había tenido su hijo, gracias a la compañía de Lola.“

4 BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008, str. 12. [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

„Allí el joven Asturias estaba destinado a tomar contacto con la miseria de su país y a descubrir, al mismo tiempo, en la gente pobre una incontaminada riqueza espiritual. Este contacto y este descubrimiento motivarán todas la manifestaciones más significativas de su vida: la actividad política y la creación artística.“

5 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 14. ISBN: 84-334-3014-9.

Jistá zahořklost, nenávist k totalitnímu způsobu vlády a pocit ukřivdění se zřetelně promítá do tvorby jejich syna – stačí zmínit celosvětově známé dílo *Pan president*. Meneses tvrdí, že během pobytu v Salamá Asturias nenabral pouze pozitivní zkušenosti spojené s panenskou přírodou a místní kulturou, ale také si přivlastnil jistou zášť, možná i nenávist vůči vládnoucímu diktátorovi spojenou s cítěním jeho vlastního otce. Stejně tak byl ovlivněn stavem matky, která se kvůli nutnému a rychlému přesunutí potýkala s mnoha strachy a úzkostmi. Právě takto podle Menese v autorově podvědomí začalo vznikat místo pro postavu pana prezidenta, pro ztělesnění nespravedlnosti, zla a despotismu.⁶

Po pěti letech strávených v Salamá Asturias, jeho bratr a rodiče vydávají na cestu směrem k Ciudad de Guatemala. Politická situace se zdá o něco bezpečnější, což rodinu povzbuzuje k návratu do hlavního města a také k obnovení dřívějšího způsobu života. Na dvoudenní putování vyrazí koňmo. Nejprve město opouštějí Miguelovi rodiče a mladší bratr, až později venkovu dává sbohem Asturias v doprovodu pomocníka jménem Catarino. Šlo o dlouhou a nebezpečnou cestu, během které bylo nutné přespát na místě zvaném La Canoa, které budoucího literáta zasáhlo svou krásou a odkud během sice krátkého, avšak velmi intenzivního pobytu pozoroval půvab a šíři místní krajiny.⁷ Tato a mnohé další zážitky z přesunu zpět do Ciudad de Guatemala se v různých formách objevují v autorově pozdější tvorbě.

V guatemalské metropoli Asturias nastupuje na chlapecké gymnázium. Po jeho dokončení se rozhodne pro studium medicíny, které ovšem pro jeho uměleckou duši není nejlepší volbou. Po roce studia přestupuje na právnickou a sociální fakultu na Universidad de San Carlos de Guatemala.

Jeden ze studentů medicíny, vysoký čahoun se znatelnými mayskými rysy, už nemohl vydržet na semináři, který profesor vedl mezi řadami mrtvol za pronikavého pachu formalinu. Zavřel oči v pokusu o únik z tohoto prostředí – a cítil, jak se postupně ztrácí. Někdo ho chytil, zabránil tak jeho pádu a poradil mu, aby místnost opustil. Mladý Asturias, kterému se už pomalu blížily osmnácté narozeniny, odešel z učebny malátným krokem a od onoho dne se už na žádné z hodin neobjevil.⁸

6 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 16. ISBN: 84-334-3014-9.

7 Ibid. Str. 15.

8 Ibid. Str. 11.

„Un estudiante de medicina, alto, espigado, de acusados rasgos mayas, no pudo soportar la clase práctica que dictaba el catedrático entre hileras de cadáveres y un penetrante olor a formol. Intentó alejarse de ese ambiente cerrando los ojos, y sintió que se desvanecía. Alguien lo cogió para evitar su

Během studia práv se aktivně účastní protestů proti režimu Manuela Estrady Cabrery. Spolu s přáteli z univerzity se podílí na povstání v roce 1920, které vyvrcholí svržením diktátora. Asturias poté v roce 1922 dokončuje studium obhájením diplomové práce na téma úzce související se společenskou situací v Guatemale oné doby. Za práci nesoucí název *Sociální problematika indiána (El problema social del indio)*, ve které se díky bohatým osobním zkušenostem a bez ovlivnění zkreslenými představami věnuje problematice indiánského světa, obdrží na univerzitě zlatou cenu.⁹ Nyní již začíná plně využívat své poznání dvou na první pohled zcela odlišných světů, světů, které se ovšem v Guatemale 1. poloviny 20. století zoufale snaží najít společnou cestu.

2.2 Paříž v zajetí avantgardy

Asturias se netajil tím, že jeho odpor k diktatuře Estrady Cabrery (1898 – 1920) byl podpořen touhou postavit se během první světové války na stranu Francie. V průběhu let jeho zájem postupně nabíral jiný směr a neutuchající obsesí se pro něj staly bolestné problémy guatemalské společnosti; kulturní bohatství utlačovaných domorodců se zarylo do samé podstaty jeho kreativního vesmíru. Vděk francouzskému politickému idealismu však autora ponechal uvězněného ve spárech trvalého paradoxu. Jakkoli intenzivně se během desetiletí strávených v emigraci a v exilu zabýval problémy Guatemaly, evropská – a především francouzská – kultura pro něj zůstala, někdy téměř skrytě, vždy ovšem postřehnutelně, zdrojem nejvyšší autority a legitimacy.¹⁰

Píše se rok 1924 a kroky mladého autora se poprvé rozléhají pařížskými ulicemi. Asturias se tohoto roku nejprve na radu rodičů, kteří jsou znepokojeni politickou situací v rodné zemi, vydá studovat etnografii do Londýna, jeho pobyt v britské metropoli ovšem trvá pouze pět měsíců. Domovem se mu tak na dalších sedm let stane kolébka avantgardního caída y aconsejó que abandonara la sala. El joven Asturias, que ya se acercaba a los dieciocho años, salió del aula a paso macilento, y, desde ese día, prefirió no asistir a esas clases.“

9 BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008, str. 12. [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

10 HENIGHAN, Stephen. *Assuming the light: The Parisian Literary Apprenticeship of Miguel Ángel Asturias*. Oxford: Legenda, 1999, str. 14. ISBN 13: 978-1-900755-19-1.

„As Asturias makes clear, his initial revolt against the Estrada Cabrera dictatorship (1898 – 1920) was inspired by a desire to rally around the French cause in the First World War. Over the years, his concerns would shift. Guatemala's social misery would become his abiding obsession; the cultural wealth of its trampled indigenous peoples would grow into the core of his imaginative universe. Yet his debt to French political idealism left him prey to an enduring paradox. No matter how intensely Guatemalan his preoccupations became during his decades of expatriation and exile, European – and particularly French – culture remained, sometimes covertly but almost always perceptibly, his source of ultimate authority and legitimation.“

umění, která zejména na počátku století přitahuje umělce z nejrůznějších koutů světa a jejíž bohémské prostředí se stane natolik notoricky známým a opěvovaným, až se postupně začne měnit v klišé. Charles Minguet ve své práci nastiňuje určitý mýtus, kterým je Francie a její hlavní město. Do Evropy s touto romantickou představou dorazí i sám Asturias. Vidina centra kultury, zrcadla a modelu učenosti, rozumu a modernity se ovšem střetne s realitou, která ne vždy odpovídá vysněnému ideálu. Guatemalský literát se často zmiňuje o pocitu osamění, který se pro něj stal ve městě světel častým společníkem. Ačkoli je francouzskou metropolí fascinován a obdivuje ji, všimá si intelektuální a morální krize, která se postupně začíná projevovat v sociálním, politickém i kulturním životě. Uvědomuje si také, že tato situace je z velké části důsledkem první světové války, traumatické části dějin, která roztržila Evropu a zpochybnila její dosavadní schopnost existence. Asturias se situací na starém kontinentě dále zaobírá a v návaznosti na krizi západní civilizace začíná cítit potřebu vrátit se k "tomu svému", věnuje se problematice míšenectví a snaží se řešit otázku rozporuplné národní historie své země.¹¹

Je to právě v Paříži, kde si guatemalský autor začne uvědomovat krásu a velkolepost dědictví starých mezoamerických kultur, ponoří se hlouběji a s větším zanícením do studia indiánského světa a postupně se zbavuje jistého komplexu méněcennosti oproti evropské tradici, který jej až doposud charakterizoval. Tento fakt je do určité míry podnícen surrealismem, se kterými se Asturias v Paříži stýkal a kteří byli původními americkými kulturami fascinováni. Jedná se o období, během kterého mladý autor poznává sílu, bohatství a jedinečnost svého původu a zkušeností z dětství. Zjištění jistého privilegia a nabytí většího sebevědomí jej povzbudí k rozvinutí literárního talentu, který mu nemůže být upřen. Asturias sám zmiňuje, že jakkoli je obsah jeho děl tragický, navzdory popsané krvavé realitě a strašlivým událostem mají příběhy vzbuzovat naději v lepší život.¹² Tato víra v budoucnost se v různých formách promítá do většiny děl Miguela Ángela Asturiase.

I přes určité rozčarování se pařížské období stane jedním nejkreativnějších v životě guatemalského autora. Pobyt v metropoli pro Asturiase rozhodně není povrchní zkušeností -

11 MINGUET, Charles. *Miguel Ángel Asturias ¿creador de conceptos vanguardistas?*. Berlín: Coloquio Internacional de Berlín, 1991, str. 405 – 406. ISBN 3-89354-537-9. [online]. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z:

https://publications.iai.spk-berlin.de/servlets/MCRFileNodeServlet/Document_derivate_00002337/BI_A_037_393_411.pdf;jsessionid=3246D0B05875C31F57950E43F4E9BDF0.

12 BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008, str. 12. [online]. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

plně se soustředí na svou literární tvorbu a zároveň se věnuje studiu mezoamerických mýtů a náboženství na Sorbonně. Přednášející profesor Georges Raynaud údajně studenta dokonce pozval domů, aby ho své ženě mohl představit jako živoucí příklad mayské kultury.¹³ Možná právě tato událost inspirovala talentovaného literáta k překladu posvátné knihy předkolumbovské Mezoameriky *Popol Vuh* do kastilštiny. Poradcem se mu při tvorbě překladu stal právě Georges Raynaud. Bližší seznámení s důležitým dílem mayské literatury dalo studentovi příležitost rozšířit své znalosti a mnohem více se identifikovat se svým indiánským původem. Objevení posvátné knihy se u Asturiase úzce pojí se zálibou v legendách, které mu jako malému chlapci vštěpovali lidé z okolí. Probudí se v něm i jistý pocit zodpovědnosti za toto bohaté kulturní dědictví a potřeba pokračovat v jeho tradici. *Popol Vuh* tak v autorovi opět rozdmýchá zápal pro kouzelné, neuvěřitelné příběhy, které charakterizují jeho dětství.¹⁴ Během pobytu v Paříži se věnuje také překladu méně známého textu *Letopisy Xahilů (Anales de los Xahil)*, na kterém spolupracuje s Gonzálezem de Mendozou.

V tomto období začne Asturias pracovat také na dobře známých *Legendách z Guatemaly (Leyendas de Guatemala)*, které autorovi zajistí pozornost kritiky. Sepíše také značnou část díla s názvem *Chlapec ověšený šperky (El Alhajadito)* a ponoří se do práce na románu *Pan president (El Señor Presidente)*, který se později stane jedním z jeho nejvýznamnějších počinů. Přestože se nejedná o první umělecké pokusy, oproti esejím, povídkám, poezii, případně pokusům o romány se jedná o zásadní předěl v autorově literární tvorbě.¹⁵

Paříž se v první polovině 20. století stane středobodem evropského avantgardního umění. Zborcení evropských humanitních ideálů po první světové válce vede společnost ke změně v uvažování vedené nikým jiným než právě kreativními umělci usilujícími o nový přístup jak ve své tvorbě, tak v myšlení celkově. Nekonformita, experimentování s formami a obsahem, odmítání sociální nespravedlnosti, fascinace exotikou i technikou jsou jen některé z mnoha charakteristik, které ve vztahu k této etapě ve vývoji moderního umění můžeme zmínit.

13 BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008, str. 12. [online]. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

14 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 27. ISBN: 84-334-3014-9.

15 BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008, str. 12. [online]. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

Francouzská metropole je ovšem významným ohniskem zejména pro šíření a rozvoj surrealismu. Umělecký směr reagující na nepříznivou situaci ve společnosti plynule navazuje na dadaismus a rozmáhá se především v Evropě 20. a 30. let 20. století. Jeho příznivci se snaží dosáhnout rozumem nekontrolovatelného proudu myšlenek a vyjádřit tak své vnitřní pocity. Tohoto stavu "ponoření se sama do sebe" často dosahují také pomocí drog. Jedná se o směr hledající hloubku a osvobození mysli, směr často se pohybující v tajuplných vodách psychoanalýzy. Není náhodou, že mnoho latinskoamerických autorů nachází v surrealismu inspiraci a nadšeně se vydává na cestu za sebepoznáním. Jak surrealismus, tak filozofie Nového světa se staví proti ideálu vlády rozumu, důraz je nyní kladen na vnitřní lidské touhy. Do popředí se dostává smíření se sama se sebou, jehož se snaží dosáhnout prostřednictvím krásy (*la belleza*). Svět představ se tak prolíná se světem reality za účelem nalezení sjednocené lidské podstaty. Tělo, instinkty a pocity mají být součástí jednoho celku společně s duší a touhou – nejedná se o podřadnou součást lidské bytosti.¹⁶ Carlos Martin v publikaci *Hispanoamérica: mito y surrealismo* popisuje tuto zajímavou situaci následujícími slovy:

Nejvýznamnějším kulturním rysem člověka latinskoamerického původu je v dnešní době hledání jeho vlastní identity, které v něm vzbuzuje touhu po prozkoumání současné situace i budoucnosti jeho kontinentu. Díky různým kulturním dědictvím a často míšeneckému původu horlivě hledá sám sebe, pociťuje ve svých kořenech pevně zaklíněných ve vlastní zemi proud mízy domorodých obyvatel, částečně zastavený a částečně smíšený již od dob konkvisty, která do něj přimíchala nové mentální a kulturní struktury pocházející z Evropy. (...) Významnou a transcendentní skutečností je tak v Americe nejen rasové míšeneckví, ale zejména propojení psychologické a kulturní.¹⁷

Ovlivnění surrealismem se nevyhne ani Miguel Ángel Asturias. Vidět to můžeme například v díle *Legendy z Guatemaly*, kde se naprosto stírají hranice mezi sny a realitou. Čtenář, neustále balancující mezi reálným a nereálným světem, se v tomto vytvořeném, opuštěném místě dostává k tajům všech věcí, naslouchá jejich rozhovorům a může tak

16 MARTIN, Carlos. *Hispanoamérica: mito y surrealismo*. Bogotá: Procultura, 1986, str. 118-119. ISBN: 9043-14-3.

17 Ibid. Str. 17.

„Rasgo cultural predominante del hispanoamericano de nuestro tiempo es la busca de su identidad, que implica en sí el anhelo de indignación del ser y del destino de su continente. Fruto de contradictorias herencias y de disímiles parentescos, se busca afanosamente a sí mismo, siente sus raíces ahincadas en su tierra con savia de corriente aborígen, interrumpida en parte y en parte mezclada a partir de la Conquista que impuso nuevas estructuras mentales y culturales provenientes de Europa. (...) La realización significativa y transcendente en América es la del mestizaje no sólo racial sino principalmente psicológico y cultural.“

proniknout do unikátního vesmíru Guatemaly. Právě díky snovému prostředí je kniha schopna přiblížit nám duchovní podstatu země, kde stojí přímo vedle sebe kolonizovaná i mayská města postupně splývající v jednu jedinou kontinuitu popírající běh času. Autor zde prezentuje magický svět plný mýtů, tajemné a fascinující přírody, která přímo dýchá mýty a středoamerickou historií. Krajina a všechny její součásti zde splývají v určitou harmonickou existenci, která nabírá nový, skrytý význam. Asturias považuje snění za jednu z nepostradatelných životních potřeb – a jeho dílo tuto skutečnost potvrzuje.¹⁸

Pobyt v Paříži je pro talentovaného autora významný i díky kontaktu se známými představiteli evropské kultury. Seznámí se zde s literáty, například s Unamunem, Barbussem nebo Valérym a naváže přátelství se surrealisty Aragonem, Desnem, Bretonem, ale také s Tzarou. Jedná se o umělce, kteří, stejně jako Asturias, spolupracují s časopisem *Imán* založeným do jisté míry díky snaze Aleja Carpentiera. Dostane se do společenských kruhů, v nichž se pohybují osobnosti jako Picasso, Braque, Cocteau nebo Strawinsky. V hlavním městě Francie v tuto dobu žijí také další latinskoameričtí umělci a intelektuálové – jedná se například o Valleja, Reyese, bratry Calderóny nebo Luise Cardozu. Toto umělecké prostředí je ideálním podhoubím pro kreativní a literární rozvoj mladého autora. Paříž pulzující v rytmu surrealismu, kubismu a dadaismu je pro guatemalského spisovatele zázračným světem plným inspirace.¹⁹

2.3 Návrat do Ameriky

Postupem času se v Paříži stal významnou latinskoamerickou osobností – postupem času se Paříž změnila v „jeho město“, i když nikdy nezapomněl a nepřestal milovat svou Guatemalu.²⁰

Přestože se Francie stala pro Asturiase druhým domovem, který zbožňoval a obdivoval, po letech pobytu v Evropě mu začala chybět blízkost rodné země, společnost

18 BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008, str. 12. [online]. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

19 Ibid. Str. 13.

20 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 42. ISBN: 84-334-3014-9.

„Poco a poco se fue convirtiendo en un personaje latinoamericano de importancia en París; poco a poco fue siendo París 'su ciudad', aun cuando jamás olvidaría y dejaría de amar su Guatemala.“

dlouholetých přátel a možná také jakási útulnost a maloměstské prostředí, které důvěrně znal z dětství. Pro návrat si vybral rok 1933, kdy byla Guatemala v bolestném područí diktatury Jorgeho Ubica.

Asturias se do své rodné země vrací jako obdivovaný autor *Legend z Guatemaly*. Naráží ovšem na tvrdou realitu každodenního života ve státě svázaném totalitním způsobem vlády. Právě zde totiž plánoval vydat svou druhou knihu *Pan president*. Satirický tón díla, ostré zesměšňování vládnoucí osobnosti (až příliš připomínající diktátora, který je v této době v Guatemale u moci) je ovšem jasnou cestou k zakázání publikace. Stejně tak se autor potýká s potlačováním jakéhokoli kulturního projevu neodpovídajícího představám režimu. Život ve vlastní zemi se pro něj postupně stává nesnesitelným, a to do takové míry, že zvažuje návrat do Paříže.²¹

V nedemokratické Guatemale Asturias bojuje nejen s omezením svobody projevu, ale také s tísnivou finanční situací, ve které se záhy ocitne. Tíživé období se snaží vyřešit návratem k novinářině, čehož se mu podaří dosáhnout za pomoci přátel z deníku *Nestranný (El Imparcial)*. Zanedlouho zrealizuje nápad spojit se s několika dalšími redaktory a věnovat se zpravodajství. Takto se Asturias stává zakladatelem *Deníku ze vzduchu (Diario del aire)*, který se pro něj stane dlouholetou činností, jež samozřejmě popuzovala Jorgeho Ubica. Gerald Martin ve svém komentáři k rozšířenému vydání *Kukuřičných lidí* upozorňuje na stěžejní roli, kterou v tehdejší společnosti *Diario del aire* hrálo a dodává, že se jednalo o pravděpodobně nejlépe zrealizovanou zpravodajskou iniciativu v historii Guatemaly.²² Asturias se dostane do vážnějších problémů po zveřejnění zpráv týkajících se občanské války ve Španělsku. Léta strávená v nadvládě totality, pocit neustálého omezování a tlaku se nepochybně podepsaly na autorově psychice i tvorbě. Meneses toto období popisuje následovně:

Miguel Angel žil pod nadvládou Ubicovy diktatury jedenáct let. Jedenáct let krutosti a omezování svobod, které se mu dařilo zmírňovat ne přímo svou novinářskou prací, ale spíše jemnou sentimentální činností motivovanou přítomností mladé guatemalské dívky, které věnoval vášnivé básně a se kterou se oženil brzy poté, co se poznali. Během těchto

21 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 70. ISBN: 84-334-3014-9.

22 MARTIN, Gerald. „Introducción del coordinador“. In: ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz. Edición crítica*. Coord. Martin Gerald. Madrid: ALLCA XX, 1997, str. 475. ISBN: 84-89666-20-2.

jedenácti let se mu také poštěstilo poznat mnoho měst v zemi a utvořit si nové povědomí o dramatickém životě indiánů. Některé básně z tohoto období jsou věrohodným svědectvím něhy, kterou v něm zmíněná bytost probudila, a také otiskem nikdy neutuchající touhy zajistit pro indiánské obyvatelstvo spravedlivější a lidštější podmínky.²³

Ona guatemalská dívka není nikdo jiný než Clemencia Amadová, Asturiasova první žena, do které se bláznivě zamiluje. Právě v tomto období se známý autor stává poprvé v životě otcem. Prvorozený syn Rodrigo přichází na svět v roce 1939. O několik let později se narodí jeho druhý potomek, který nese otcovo jméno Miguel Angel. Již v roce 1944 se celá rodina přesouvá do Mexika, kde Asturias působí na guatemalské ambasádě. Mexiko je pro něj známým územím, a to zejména díky předchozím návštěvám země. Nelze opomenout ani četná přátelství a kontakty s osobami jako je například Alfonso Reyes, který Asturias velmi podporoval zejména v jeho básnické tvorbě. Za pomoci širokého okruhu známých se snaží vydat dokončené dílo *Pan president*, bohužel bez výsledku. Přestože již není neznámým spisovatelem a jeho předchozí tvorba je důkazem jeho literárního nadání, žádné z oslovených nakladatelství není ochotné knihu vydat. Autor se tedy rozhodne pro publikaci na vlastní náklady, čehož se mu podaří dosáhnout díky (nejen) finanční pomoci přátel a rodiny. „Bylo to vydání o několika málo výtiscích, plné tiskových chyb, jak vždycky říkal svým přátelům, a co bylo ještě horší, nedostalo se mu v těchto letech přijetí velké části mexické literární kritiky.“²⁴

Po dvou letech v Mexiku se Asturias na přání prezidenta Arévala vrací do Guatemaly a záhy se ujímá práce diplomata na guatemalské ambasádě v Argentině. Díky tomu se poprvé ocitá v Jižní Americe a s nadšením se pouští do poznávání tamější kultury. Zpočátku mu v této činnosti značně pomáhá právě Arévalo, který je díky častému cestování s mnoha

23 MARTIN, Gerald. „Introducción del coordinador“. In: ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz. Edición crítica*. Coord. Martin Gerald. Madrid: ALLCA XX, 1997, str. 70 - 71. ISBN: 84-89666-20-2.

„Durante once años vivió Miguel Angel, bajo el régimen de Ubico. Once años de dureza y falta de libertad que él supo matizar, no precisamente con su trabajo periodístico, sino gracias a la dulce actividad sentimental motivada por la presencia de una joven guatemalteca, a la que dedicó encendidos poemas y con la que contrajo matrimonio poco tiempo después de conocerla. Durante aquellos once años, también, logró recorrer muchos pueblos de su país y realizar nueva constatación de la dramática vida de los indios. Algunos poemas de esos años son fehaciente prueba de la ternura que este ser le despertaba y el deseo, jamás apagado, por conseguir para el indio un trato más justo y humano.“

24 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 71. ISBN: 84-334-3014-9.

„Fue una edición de escasos ejemplares, llena de erratas, como él siempre refería a sus amigos, y, aún algo más grave, que en esos años no contó con la venia de gran parte de la crítica mexicana.“

jihoamerickými zeměmi obeznámen. Odloučení od rodiny bohužel vyústí v rozvod a Asturias se možná i kvůli tomuto faktu vydává do další pro něj dosud neznámé země, tentokrát do Peru. Zemi poznává v letech, kdy je řízena José Luisem Bustamentem y Riverou, v letech, kdy jsou peruánští intelektuálové okouzleni představou života v obdivované demokracii. Jeho dobrý přítel José Antonio Encinas mu pomůže nejen zajistit práci v Limě, ale také poznat oslňující peruánskou krajinu a pozůstatky původních civilizací, které se na tomto území v minulosti rozvíjely. Cestování po Peru guatemalského spisovatele hluboce zasáhne a bohaté vzpomínky pak otiskne také do své literární tvorby. To je patrné například v básni o jezeru Titicaca (*Meditación frente al lago Titicaca*), kde mistrně zachycuje krásu andského jezera ve všech jeho barvách a odstínech.²⁵

Až doposud se Asturias zabýval zejména problematikou mayské minority, během pobytu v Jižní Americe se ovšem setkává s potomky incké kultury, která je pro něj neméně fascinující a s níž velmi soucítí. Životní podmínky následovníků původních kultur jsou i v Peru daleko za hranicí normality, což je fakt, kterého si vnímavý autor nemůže nepovšimnout a který jej hluboce znepokojuje. Tyto pocity rovněž promítne do svého díla, ať už jako vyjádření touhy po svobodě a rovnosti, tak jako vyjádření náklonnosti k lidstvu celkově.

Po krátké návštěvě Chile, kde se setkává v některými ze svých přátel, zejména s Pablem Nerudou, směřuje opět do Argentiny, do země, která se ocitá pod vládou generála Peróna. Na počátku roku 1948 se Asturias ocitá v Buenos Aires, obklopen zejména spisovateli, profesory, básníky a malíři pocházejícími jak z Argentiny, tak z mnoha dalších koutů světa. Mnoho z nich se stane jeho blízkými přáteli, se kterými se pravidelně schází v domě Oliveria Gironda. Rozlehlé stavení se v oné době promění v oblíbené útočiště intelektuálů země, kterým vyhovuje jeho příjemné prostředí i výhodná poloha v centru města. Večírky zde navštěvují mnozí významní spisovatelé, mezi nimi například Rafael Alberti, Sebastián Salazar Bondy, Gonzalo Losana, González Lanuza a další. Každý pátek tak probíhají dlouhé (nejen) literární diskuze, kterých se Asturias s oblibou účastní.

Častou společnicí mu je během těchto akcí jeho snoubenka, kterou poznává brzy po příjezdu do Buenos Aires. Blanca Mora y Araujová, mladá dívka, která v zimě roku 1948 studuje v Argentině literaturu, se po četbě Asturiasova *Pana presidenta* rozhodne změnit téma své diplomové práce – původně věnované Ciru Alegríovi – a rozebrat právě toto působivé

25 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 72. ISBN: 84-334-3014-9.

dílo. Četba knihy ji natolik ovlivní, že když se doslechne o autorově pobytu v Buenos Aires, neváhá a navštíví onen známý dům Oliveria Gironda, aby se s Asturiase mohla setkat. V tu chvíli se rozvíjí přátelství založené na společném zájmu a porozumění, které se postupně dále vyvíjí a skončí sňatkem v roce 1950. Hloubku tohoto vztahu vystihuje úryvek z Menesovy knihy:

Miguel Ángel Asturias byl po rok a půl častým návštěvníkem těchto pátečních večírků. Po dlouhou dobu ho na mnoha z nich doprovázela jeho budoucí snoubenka, blízká přítelkyně, nejvěrnější obdivovatelka a zároveň osoba, která mu byla oporou v opravdu těžkých chvílích. Její pevný charakter, projevující se zejména během náročných období, stejně jako její obětavost spisovatele uchránily před spáry bohémského způsobu života, který se mohl těžce podepsat na jeho zdraví.²⁶

Rok 1949 je pro Asturiase spojen s návratem do Guatemaly, kam je povolán na přání tehdejšího prezidenta. Během několika následujících let často zavítá do zemí, které by se daly označit jako součást imperia United Fruit Company. O žalostném stavu území spadajících do této kategorie, o využívání lidí a porušování jejich práv, o nespravedlnosti a utrpení, kterého byl svědkem, se později rozhodne napsat další román.

Kroky známého autora nyní směřují opět na jih. V roce 1950 se během skromného obřadu v Montevideu ožení s Blankou Mora y Araujovou. Novomanželé se rozhodnou pro život v Buenos Aires, ve městě, kde se pár poprvé setkal a které dalo prostor rozkvětu dlouholetého přátelství. Asturias se stále pravidelně objevuje na literárních setkáních v domě Girondových, opět se vídá s dalšími spisovateli v kavárnách a kulturních institucích. I zde je mu Blanka společnicí, která se snaží být svému muži oporou a ve strachu o jeho zdraví jej nabádá k umírněnějšímu způsobu života.

Po třech letech v Buenos Aires se pár vrací do Guatemaly, a to zejména kvůli příslibu demokratického vedení země, ke kterému se zavazuje prezident Jacobo Arbenz. Asturias je

26 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 80. ISBN: 84-334-3014-9.

„Durante un año y medio, Miguel Ángel Asturias, fue asiduo concurrente a estas reuniones semanales. Durante gran parte de ese tiempo, se encontró en estas citas literarias, a la que sería su esposa, su gran compañera, su más fiel admiradora y quien más lo alentó en momentos verdaderamente graves. Su firmeza de carácter en los días difíciles y su abnegación, liberaron al escritor de las garras de una bohemia que podía perjudicar muy seriamente su salud.“

tímto nadějným příslibem zaujat a přeje si poznat novou tvář v čele státu osobně. Ačkoli se mu mnohé plány a ideje zdají poněkud utopické, nemůže se ubránit pocitu, že jeho rodné zemi svítá na lepší časy. Mezi oběma osobnostmi se zrodí vzájemné sympatie a Asturias je krátce po setkání pověřen prací diplomata na ambasádě v San Salvadoru. Jednalo se o náročný úkol, zejména kvůli pokřivenému obrazu guatemalského prezidenta a vlády celkově, obrazu, který mohl snadno změnit sousední zemi v nepřátelský stát. Roku 1953 se tak Asturias vydává, doprovázen Blankou, do hlavního města San Salvadoru, aby hájil zájmy vlastní země a změnil kritický pohled, který byl na její (zejména politickou) situaci upírán.²⁷

Asturiasova diplomatická činnost se i přes svou náročnost začala vyplácet a politika Jacoba Arbenze byla postupně čím dál více akceptována. Tato situace ovšem netrvá dlouho a v Guatemale dochází roku 1954 ke státnímu převratu, během kterého Carlos Castillo Armas, podporovaný Spojenými státy, svrhne nedávno ustanovenou vládu Jacoba Arbenze. Jedná se o svízelnou situaci, jeden z projevů studené války, kdy se USA pod záminkou hrozícího spojení středoamerického státu se Sovětským svazem snaží udržet svůj ekonomický vliv v dané oblasti. Asturias je touto událostí zdrcen. Během krátké doby přichází jak o pas, tak o občanství a spolu se svou ženou míří do Panamy. Pár tady nachází útočiště pod střechou Blančiny rodiny.

V roce 1955 se Asturiasovi ocitají v Buenos Aires, kde žijí jako občané bez státní příslušnosti, nemohou cestovat, jak by si představovali, ale i přesto zde nacházejí chvíle potřebného klidu a zázemí. Autor *Kukuřičných lidí (Hombres de maíz)* se zde opět setkává se starými přáteli a navazuje kontakty s dalšími exulanty. Právě v této době začne koketovat s myšlenkou sepsat knihu líčící tragické události, které se odehrály v jeho rodné zemi. Na některé starší práce a příběhy naváže popisem nejčerstvějších dějů a zážitků. Zanedlouho tak spatří světlo světa další z významných publikací nesoucí název *Víkend v Guatemale (Weekend en Guatemala)*.

Příjemné období klidu spojené s postupným usazováním se v Argentině vystřídá období stresu a napětí. Asturias se dostane do přízně prezidenta Frondizzia, jen aby se po následném pádu jeho vlády ocitl na seznamu pronásledovaných osob spolu s mnoha dalšími intelektuály. Po dramatickém zásahu, během kterého je ve špatném zdravotním stavu odveden z vlastního domu, se sice ocitá na svobodě, ale událostí je natolik rozhořčen, že se rozhodne zemi opustit. Tentokrát se vrací do Evropy a jeho cílem je, stejně jako před mnoha lety, Paříž.

²⁷ MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 82. ISBN: 84-334-3014-9.

2.4 Život v Evropě

Opuštění Argentiny bylo pro manžele Asturiasovy začátkem nové životní kapitoly. Po přesunu do Francie se Miguel věnuje práci na guatemalské ambasádě, využívá možnosti cestovat a navštěvuje tak spolu se svou ženou Itálii, Rusko a mnohé další země. Stále trvá jeho znepokojení politickou situací v Guatemale, které ho vede ke snaze o určitou pacifikaci tamějšího dění. Od roku 1962 v zemi dochází ke krvavým sporům mezi oficiální vládou a jejími odpůrci. Ačkoli byl Castillo Armas v roce 1957 popraven, následovníci Ydigoras a Azurdia krácejí v jeho šlépějích. Asturias věří v možnost nastolení pořádku nenásilnou cestou, přes jeho pokusy o usmíření obou pólů a diskuze s oběma stranami ovšem krutosti pokračují.

Své rozhořčení a smutek spojené se situací v rodné zemi zmiňuje také při převzetí Nobelovy ceny za literaturu v roce 1967. Obdržení tohoto prestižního ocenění je významnou událostí nejen pro samotného autora, ale i pro jeho rodinu a nejbližší přátele. Během tiskové konference organizované ambasádou pak hovoří o svém literárním i politickém životě a jako autora, který jeho tvorbu nejvíce ovlivnil, uvádí Quéveda, jehož texty četl už jako malý kluk a často se k nim vracel také později v životě.²⁸

Během svého působení jako velvyslanec se dále přesouvá po Evropě, po obdržení Nobelovy ceny se často vydává zejména do Španělska. Zájem o jeho tvorbu se po roce 1967 razantně zvýší a Asturias spolupracuje s mnoha evropskými i latinskoamerickými periodiky. Na doporučení přítele a osobního lékaře Falicoffa navštíví v květnu roku 1968 Mallorku, která ho okouzlí svou klidnou atmosférou a vzbudí v něm nostalgický pocit návratu domů.

Od tohoto data nepřestane ostrov navštěvovat, jelikož, jak říkal, je omýván vodami pronikavě nebeské barvy, které mu připomínaly jezero Atitlán. Na krátkou chvíli se tak cítil jako v Guatemale, kam se nemohl vrátit – a kam se už opravdu nikdy nepodívá – dokud se nezmění politický režim a stanovisko vlády.²⁹

Asturias zanechává práce velvyslance a věnuje se pouze literární tvorbě, zejména psaní

28 MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 98. ISBN: 84-334-3014-9.

29 Ibid. Str. 99. ISBN: 84-334-3014-9.

„A partir de esa fecha no dejó de visitar la isla, según decía, sus aguas de un celeste intenso le hacían recordar al lago Atitlán, y por unos momentos le parecía sentirse como en Guatemala, a la que no podría volver – y en efecto, no volvió más – mientras no cambiara el régimen y la actitud política que imperaba.“

sonetů. V roce 1973 oznamuje plánované vydání sbírky, kterou nazve *Sonety Miguela Angela ze Sonetů* (*Sonetos de Miguel Angel de los Sonetos*). Vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu omezuje další aktivity. Přesouvá se na Tenerife, kde krátce působí na univerzitě v La Laguně, aby byl brzy poté svěřen do péče lékařů kvůli komplikacím po chirurgickém zákroku. Stále se snaží publikovat, přestože pro něj není možné pracovat stejně vehementně jako dříve.

V dubnu roku 1974 je při příležitosti konference pozván do Sevilly, opouští tedy Kanárské ostrovy a přesouvá se do Španělska. Jeho cílem je dokončit rozepsanou knihu *Dvakrát bastardem* (*Dos veces bastardo*), na které se zápallem pracuje. V Madridu, kde se ocitá o něco později, se ovšem jeho zdravotní stav opět zhoršuje. Přes snahu lékařů i blízkých osob se Miguel Ángel Asturias 9. června 1974 po dlouhém a nevšedním životě vydává na cestu poslední, kterou uzavírá jeden pestrý, napínavý a jedinečný příběh.

3. Domorodé kultury na území Guatemaly

Vzhledem k povaze práce a jejímu hlavnímu zaměření jsem se rozhodla věnovat jednu z kapitol stručnému nastínění hlavních rysů a dějin původních společností na území Guatemaly. Ačkoli Asturias byl potenciálně ovlivněn jak mezoamerickými domorodými kulturami, tak kulturami jihoamerickými (se kterými se setkal během studia v Paříži i za svého pobytu v zemích Jižní Ameriky), věnovat se budu pouze mayské kultuře a jejímu duchovnímu dědictví. K tomuto zestručnění a užšímu zaměření mne vedlo jak povědomí o autorově dětství a původu, tak povaha většiny jeho děl.

Území dnešní Guatemaly se již před dvěma tisíci lety stalo domovem mnoha kmenů, které začaly využívat příznivých podmínek pro rozvoj zemědělství v dané oblasti. Tyto kmeny se postupně rozvíjely a formovaly složitější společenské organizace zasahující až do oblasti Yucatánu, Belize, jihovýchodního Mexika a částečně také Hondurasu a Salvadoru.³⁰ Vytvořil se tak základ dnes dobře známé Mayské říše, jejíž dějiny můžeme rozdělit do 3 základních období: *předklasické* (2000 př. n. l. - 250 př. n. l.), *klasické* (250 př. n. l. - 900 n. l.), které je považováno za období největšího rozmachu, a *poklasické* (9. - 16. st. n. l.)³¹.

3.1 Předklasické období

Předklasické období je charakterizováno primitivním způsobem života, který se postupně měnil a vyvíjel díky zakládání prvních větších středisek jako Abaj Tikalík (jihozápadní Guatemala) nebo El Baúl (jižní Guatemala) a rozvoji zemědělství. Mezi nejdůležitější a nejčastěji využívané plodiny patřily kukuřice a fazole, obživa byla ovšem zajišťována také lovem divoké zvěře a rybařením. Kolem roku 300 př. n. l. můžeme začít hovořit o takzvané *protomayské civilizaci*, jejímiž nositeli jsou Mayové a jejich příbuzní. Nutno podotknout, že tato civilizace nebyla tvořena pouze Mayi, kterých v tomto období žilo v dané oblasti okolo 6 milionů. Jednalo se spíše o určitý typ společenství, jehož členové sdíleli když ne stejné, tak minimálně podobné kulturní, společenské, náboženské a politické názory.

30 KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, str. 39. ISBN: 978-80-7422-368-6.

31 KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Dějiny Střední Ameriky*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN: 978-80-246-3992-5.

Zpočátku byla kultura značně ovlivněna Olméky, jejichž otisk je znatelný především v určitých prvcích písma a ve všeobecně používaném kalendáři. Jako platidlo se běžně používaly kakaové boby. V oblasti Izapa (stát Chiapas na hranicích Guatemaly) se začal utvářet kult bohů a zvyk vyobrazování mytů.³²

3.2 Klasické období

Klasické období mayské civilizace, které je díky největšímu rozkvětu a rozmachu říše považováno za vrcholné, je charakterizováno populačním nárůstem (zapříčiněným intenzivním rozmachem zemědělství), budováním nových obřadních středisek především v nížinách severní Guatemaly, ale také rozvojem věd jako je astronomie nebo matematika. Během klasického období byla města hustě osídlená, nechyběla jim náboženská centra a spojení mezi jednotlivými sídly zajišťovala impozantní síť obchodních cest. Centrem klasické mayské civilizace byl Petén. Za typické stavby převládající nejen v tomto středisku jsou považovány chrámové pyramidy a paláce z vápencových kvádrů s přečnělkovou klenbou; ukázkovým příkladem je Tikal postavený na 16 m² s obřadním středem města, kde stojí stély a stavby nesou nápisy o světských a dynastických událostech³³.

Kromě chrámů a paláců v tomto období vznikaly četné desky a sochy, často s velmi osobitou tematikou a ikonografií. Podle Lópeze je nutné zdůraznit, že většina maleb a reliéfů zpodobňovala lidskou tvář z profilu, zatímco tělo vyobrazené osoby bylo prezentováno zepředu. Tematika se obvykle týkala historie významných dynastií, jejich úspěchů, manželství a rituálů. Můžeme se také setkat s odkazy na uctívaná božstva a s nimi spojenou symbolikou. Mayové se ovšem nevěnovali tvorbě spojené pouze s vyššími entitami. Například na keramice byly běžně vyobrazeny jak scény z každodenního života, tak významné události z legend a mytických příběhů. Nechybělo ani vylíčení významných historických událostí prostřednictvím umění.³⁴

32 KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, str. 39. ISBN: 978-80-7422-368-6.

33 KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, str. 39. ISBN: 978-80-7422-368-6.

34 LÓPEZ, Luis Alberto. *Definiendo lo Maya*. México: Cacciani S. A. de C. V., 2010, str. 11. ISBN: 978-968-934-252-6. [online]. [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=396635&lang=cs&site=ehost-live>.

Mayové neustále zdokonalovali své stavební, zemědělské, ale také matematické a astronomické znalosti. Díky tomu byli schopni vytvořit kalendář pro vypočítávání dynastií i zemědělského cyklu. Obřadní kalendář pak měl rok dlouhý 260 dnů zahrnutých do 52 letých cyklů, jimž byla připisována zásadní důležitost. Se závěrem cyklu mayský lid mnohdy očekával konec světa a v důsledku tohoto přesvědčení opouštěl svá sídelní města. Dalším významným nástrojem byl přesný astronomický kalendář s 365 dny v roce, který se dále dělil na 18 měsíců o 20 dnech, ke kterým se připočítávalo dalších 5 dnů na konci každého roku.³⁵ Jak obřadní, tak astronomický kalendář byl zobrazován prostřednictvím kola, které znázorňovalo cykly o 52 letech.³⁶

Mayové používali logosylabické písmo kombinující glyfy (logogramy, které znázorňují slova, činnosti nebo tituly) a znaky fonetického charakteru slabikové hodnoty. Záznamy byly tesány do kamene, zobrazovány na keramice, nástěnných malbách, případně bylo písmo používáno v knihách doprovázených malbami, dále na různých materiálech typu jadeit, mušle nebo kost. Běžně byl používán dvacítkový číselný systém doprovázený nulou; Mayové jsou známí jako vynálezci právě tohoto čísla. Nula byla zaznamenávána znakem podobným mušli, další číslice poté byly reprezentovány puntíkem vyjadřujícím jednotku a horizontálním lomítkem odpovídajícím pětce. Kombinace těchto dvou znaků umožňovala psaní čísel od jedné do dvaceti. Od této číselné jednotky výše se používal poziční systém, který se na každé úrovni zvyšoval o dvacet jednotek, přičemž se četl směrem nahoru. Systém tedy fungoval podobně jako náš desítkový, jehož hodnoty se zvyšují o deset jednotek směrem zleva doprava. Dalším způsobem, kterým byly zapisovány číselné hodnoty, je vyjadřování čísel pomocí hlav s variabilními doplňky a elementy.³⁷

Síti nezávislých městských států vládli panovníci, kteří byli považováni za potomky bohů. Status panovníka byl dědičný, vládce byl chápán jako zprostředkovatel styku komunity s bohy. Dynastie byly vedeny jak muži, tak ženami. Mayská společnost byla silně sociálně diferencovaná: „(...) k vyšší vrstvě patřili vysocí úředníci, aristokracie a kněží spravující kulturní střediska a organizující uctívání božstev pro plátce poplatků – prosté zemědělce, obchodníky a specializované řemeslníky. Mimořádné postavení měl nejvyšší kněz, jemuž

35 KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, str. 40. ISBN: 978-80-7422-368-6.

36 LÓPEZ, Luis Alberto. *Definiendo lo Maya*. México: Cacciani S. A. de C. V., 2010, str. 12. ISBN: 978-968-934-252-6. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=396635&lang=cs&site=ehost-live>.

37 LÓPEZ, Luis Alberto. *Definiendo lo Maya*. México: Cacciani S. A. de C. V., 2010, str. 12. ISBN: 978-968-934-252-6. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=396635&lang=cs&site=ehost-live>.

sloužili nižší kněží a obětníci³⁸. Většina obyvatel se živila zemědělstvím, tedy obhospodařováním jak vlastních malých políček, tak plantáží, kde se pěstovala zejména bavlna a kakao. Mnoho Mayů se věnovalo nejrůznějším řemeslům, vyrábělo šperky, hrnce, nástroje z mědi a ze zlata, tkalo rohože nebo vyrábělo barvy. Vesničané také stavěli hráze a hloubili vodní nádrže. Mayské státy mezi sebou čile obchodovaly, ale také docházelo k neustálým válkám, které byly výhodným zdrojem zajatců a potenciálních obětí během rituálních obřadů. Mezi typické zvyky patřilo prolévání krve vládcem a pohřbívání zesnulých panovníků v jejich vlastních pyramidách.³⁹ Prostřednictvím těchto staveb byla vyjadřována dědičná rozvrstvenost společnosti od členů vládnoucí dynastie až po otroky.⁴⁰ Pro kulturu je také typická míčová hra, tedy *juego de pelota*, která byla určena zejména elitám, utvářela identitu společnosti a měla rituální podtext spojený s náboženstvím a astronomií.⁴¹

Konec klasického období je spojen s kulturním kolapsem, jehož konkrétní příčinu dodnes neznáme. Došlo k prakticky trvalému vylidnění střední mayské oblasti (obzvláště severního Peténu). Navzdory mnoha teoriím a popkulturním mýtům byl ve skutečnosti zmíněný kolaps bolestným procesem trvajícím několik set let. Jednalo se o období mezi 7. a 10. st. n. l., během kterého mayská města postupně upadala. Příčinou byla kombinace sociálních faktorů (krize legitimacy mayské monarchie, přičemž aktéry byli pravděpodobně zejména šlechtici, nikoli rolníci), faktorů přírodních a demografických (dlouhotrvající sucha a populace na limitních hodnotách). Důležitou roli hrála také politická a vojenská činnost, zejména nutné opouštění polí rolníky zapříčiněné téměř neustálými boji mezi jednotlivými mayskými státy, které zemi vyčerpávaly po všech stránkách. Vliv zřejmě měla také neutuchající snaha mayských králů dávat na odiv svou ušlechtilost opulentními ceremoniemi, stavbami, dovozem extických komodit a životním stylem založeným na přebytku a přepychu celkově. Jednotlivé faktory a následně příčiny kolapsu se na sebe postupně nabalovaly do té míry, že spustily řetězovou reakci v celé oblasti.⁴²

38 KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, str. 40 - 41. ISBN: 978-80-7422-368-6.

39 Ibid. Str. 41.

40 LÓPEZ, Luis Alberto. *Definiendo lo Maya*. México: Cacciani S. A. de C. V., 2010, str. 19. ISBN: 978-968-934-252-6. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=396635&lang=cs&site=ehost-live>.

41 Ibid. Str. 22.

42 KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Náboženství Mayů*. Praha: Karolinum, 2019, str. 50 – 52. ISBN: 978-80-246-4218-5. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2033171&lang=cs&site=ehost-live>.

3.3 Poklasické období

Období poklasické je charakterizováno pozvolným slábnutím vlivu a expanze říše. Jih mayského území se v 9. století z neznámých důvodů ocitl v krizi, která zapříčinila přesun státního a kulturního dění severněji. Zde se obyvatelům podařilo navázat na úspěchy starých městských států Labla, Sayilm, Cobá a dalších. Na konci 10. století pak došlo k vytvoření volné konfederace mayských států, již později silně ovlivnili Toltékové a jejich kultura. Hlavními středisky se v této době stal Mayapán a Chichen Itzá, sídla, která proslula stavbou pyramid a kultovních středisek. Zemědělství v tomto období záviselo zejména na vápencových prohlubních sloužících jako zásobárny vody (takzvané *cenotes*) a také na umělých rezervoárech (*chultuneh*). Časté soupeření dvou spojeneckých svazků však vyústilo v trvalou válku, která se stala hlavní příčinou pádu Mayapánu v 15. století a celkového vyčerpání říše. Úpadek byl dovršen epidemií neštovic v 16. století. První španělský pokus o dobytí Yucatánu v roce 1527 tak říši zastihl v pokročilém stadiu rozkladu, tedy ve stavu, kdy byla na většině původně mayského území kultura téměř zapomenuta.⁴³

43 KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, str. 41 – 42. ISBN: 978-80-7422-368-6.

4. Svět domorodých kultur v díle Miguela Ángela Asturiase

Moje země! Moje země! Volám znovu, abych uvěřil, že jsem na cestě. Její šťastná planina. Hustá hřiva jejího pralesa. Nekonečné hory, které se okolo jejího města vinou jako sladký věnec. Její jezera. Ústa a hřbety jejích čtyřiceti vulkánů. Patron Santiago. Můj dům a další domy. Náměstí a kostel. Most. Ranče ukryté mezi trsy pryšce a kopřiv. Řeka, která bez ustání nese smutek vrb. Bílé zvonky květin. Moje země! Moje země!⁴⁴

Tímto poetickým popisem své země zakončuje Asturias první z *Legend z Guatemaly*, díla, které čtenáře na celém světě seznámilo s mayskou kulturou. Hlavním přínosem sbírky ovšem nejsou jen surrealisticky laděné popisy krajiny a středoamerických měst, srdcem knihy je tajemná pavučina příběhů, zvyků a smýšlení lidí, kteří obývali americkou pevninu již tisíce let před příchodem Evropanů. Ať už se jedná o přírodní motivy, které měly pro domorodou kulturu zvláštní význam, zvířata nesoucí skrytou symboliku nebo přiblížení některého z mayských božstev, Asturiasova tvorba nešetří ani jedním ze zmíněných prvků.

Co se týče odkazu původních mezoamerických civilizací, nejedná se pochopitelně pouze o sbírku povídek *Legendy z Guatemaly*. V následující kapitole diplomové práce bych ráda blíže rozebrala, upřesnila a porovнала prvky odkazující (především) na mayskou kulturu a vyskytující se také v dílech *Pan president* a *Kukuřiční lidé*. Přestože by bylo možné a zřejmě neméně přínosné studovat každou publikaci zvlášť, rozhodla jsem se uspořádat text podle jednotlivých tematických okruhů vztahujících se ke kultuře a tradici, nikoli podle konkrétní knihy, a využít tak možnosti lépe vybraná díla vzájemně porovnat. Při studování materiálů jsem měla na paměti, že každé dílo bylo publikováno v jiném roce (*Legendy z Guatemaly* – 1930, *Pan president* – 1946, *Kukuřiční lidé* – 1949) a tedy během jiného období autorova života, což mohlo určitým způsobem ovlivnit jeho pohled na indiánské obyvatelstvo. Asturias díky svému povolání často cestoval a po celý život se snažil dále vzdělávat, což mu bezpochyby umožnilo kultivovat svůj pohled na svět. Přesto se však domnívám, že blízký vztah k původním kulturám Guatemaly doprovází celý jeho život i dílo.

44 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 23.

„¡Mi pueblo! ¡Mi pueblo, repito, para creer que estoy llegando! Su llanura feliz. La cabellera espesa de sus selvas. Sus montañas inacabables que al redor de la ciudad forman la Rosca de San Blas. Sus lagos. La boca y la espalda de sus cuarenta volcanes. El patrón Santiago. Mi casa y las casas. La plaza y la iglesia. El puente. Los ranchos escondidos entre los cerros de yerbamala y chichicaste. El río que arrastra continuamente la pena de los sauces. Las flores de izote. ¡Mi pueblo! ¡Mi pueblo!“

4.1 Kukuřice – lidé a bozi

Ze žluté a bílé kukuřice bylo vytvořeno jeho maso; z kukuřičného těsta byly uplácány ruce a nohy člověka. Maso našich otců – prvních čtyř lidí, kteří byli stvořeni – vzniklo pouze z kukuřice.⁴⁵

Kukuřice hrála v mayské kultuře stěžejní roli. Jelikož po staletí sloužila jako hlavní zdroj obživy, byla uctívanou a opečovávanou plodinou. V posvátné knize *Popol Vuh* je zmíněn příběh o stvoření prvních lidí, k jejichž vzniku přispěla právě tato posvátná obilnina. Legenda praví, že poté, co bohové stvořili svět a první zvířata, uvědomili si, že je nutné vytvořit další živoucí bytosti. Zvířata totiž neuměla komunikovat jejich jazykem, ani bohy neuctívala. Slova mayských bohů jasně ukazují hlavní záměr, se kterým byl člověk přiveden na svět: „Jak docílit toho, abychom byli uctíváni, aby si nás na zemi připomínali?“⁴⁶ Tato poznámka se bude dále výrazně promítat do kultury starých Mayů a jejich tradic. Bohové pokračují dovysvětlením situace: „Už jsme to zkusili se svými prvními výtvoři, se svými prvními tvory; ale nedosáhli jsme toho, abychom jimi byli opěvováni a ctěni. Zkusíme nyní stvořit bytosti oddané, které nás budou respektovat, živit naši památku a krmit nás.“⁴⁷

Zrod člověka ovšem nebyl snadný a podařil se až na třetí pokus. První bytost, stvořená z bláta a hlíny, sice dovedla mluvit, chyběla jí ovšem schopnost porozumění a při prvním kontaktu s vodou se začala rozpadat. Bylo jasné, že by nemohla ani chodit, ani se rozmnožovat. Druhá bytost, jejíž maso bylo tvořeno dřevem, se sice podobala člověku, jako člověk mluvila a mohla mít potomky, neměla ovšem duši a porozumění, ani neuctívala své stvořitele. I tato verze člověka byla zničena, a to dosti drastickým způsobem, který *Popol Vuh* barvitě popisuje. Na trestu za zapomenutí matky i otce (tedy stvořitelů) se podíleli jak různé přírodní živly, tak mnohá zvířata. Obličej dřevěných lidských bytostí byly zdeformovány.

45 *Popol Vuh*. Santafé de Colombia: Panamericana Editorial Ltda., 1999, str. 127. ISBN: 958-30-0129-5. [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.guao.org/sites/default/files/biblioteca/Popol%20Vuh.pdf>.

„De maíz amarillo y de maíz blanco se hizo su carne; de masa de maíz se hicieron los brazos y las piernas del hombre. Únicamente masa de maíz entró en la carne de nuestros padres, los cuatro hombres que fueron creados.“

46 Ibid. Str. 19.

„¿Cómo haremos para ser invocados, para ser recordados sobre la tierra?“

47 Ibid. Str. 19.

„Ya hemos probado con nuestras primeras obras, nuestras primeras criaturas; pero no se pudo lograr que fuésemos alabados y venerados por ellos. Probemos ahora a hacer unos seres obedientes, respetuosos, que nos sustenten y alimenten.“

Podle knihy jsou dnešními potomky těchto tvorů opice žijící v lesích. Lidem se podobají právě proto, že jejich předci byli stvoření ze dřeva a byli pouhými panenkami.⁴⁸

Finální verzi člověka předcházela dlouhý proces doprovázený symbolickými okolnostmi (udělování rad, noční čas, přítomnost Měsíce a hvězd, východ Slunce, čtyři zvířata, která donesla pokrm...). Z bílé a žluté kukuřice se mayským bohům konečně podařilo stvořit lidi, kteří splňovali jejich představy a požadavky. První kukuřičné bytosti byly čtyři: „Toto jsou jména prvních lidí, kteří byli stvořeni a zformováni: první byl Balam-Quitze, druhý Bcdam-Acab, třetí Mahucutah a čtvrtý Iqui-Balam. Toto jsou jména našich prvních matek a otců. Říká se, že byli pouze stvořeni a zformováni, neměli ani matku, ani otce.“⁴⁹

Na mýtu o stvoření lidí z kukuřice je postaveno mnoho mayských rituálů a tradic. Neméně významná ovšem byla pro společnost božstva reprezentující významnou plodinu. Podle Markéty Křížové můžeme počátky kukuřičného boha dohledat již v období starých Olméků, během kterého se ustálily některé z klíčových vlastností charakterizujících uctívanou entitu. Bůh kukuřice se nacházel a byl zobrazován ve středu světa, typickým symbolem znázorňujícím tuto skutečnost pak byl takzvaný „kvinkunx“, který představoval čtyři do čtverce uspořádané body s pátým uprostřed. Je zřejmé, že pátý bod pravděpodobně symbolizoval právě kukuřičné božstvo. Tato představa je pak detailněji vyobrazena na destičce z Arroyo Pesquero, kde je namísto středového bodu konkrétní postava boha kukuřice. Některé vlastnosti časem zcela vymizely (například krokodýlí nohy), jiné se uchovaly po mnoho let. Jednou z charakteristik, která se ve vyobrazení často objevuje i v pozdějších obdobích, je čelenka nebo účes s rozštíplým středem, ze kterého vykukuje lístek. Není jisté, zda se jedná o mladý lístek vyrůstající mezi velkými listy obtáčeujícími klas, o klas samotný, nebo zda se mohlo jednat o znázornění kukuřice klíčící z otvoru po blesku („sázecím kolíku“). Autorka zcela nevyklučuje ani možnost spojení s pozdějším konceptem rozštípnuté hory, přestože tato varianta se zdá méně pravděpodobná. Olméckí kukuřiční bozi se dělili na čtyři základní typy, které odpovídaly jednotlivým fázím zralosti kukuřice (zrno, mladá kukuřice, zralá kukuřice a nakonec klas). Zajímavé je také propojení s božstvem deště, zobrazení obou deit jsou si velmi podobná. Olmécký vliv na kukuřičné božstvo Mayů je natolik silný, že ještě

48 *Popol Vuh*. Santafé de Colombia: Panamericana Editorial Ltda., 1999, str. 25 - 26. ISBN: 958-30-0129-5. [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.guao.org/sites/default/files/biblioteca/Popol%20Vuh.pdf>.

49 *Ibid.* Str. 128.

„Estos son los nombres de los primeros hombres que fueron creados y formados: el primer hombre fue Balam-Quitze, el segundo Bcdam-Acab, el tercero Mahucutah y el cuarto Iqui-Balam. Estos son los nombres de nuestras primeras madres y padres. Se dice que ellos sólo fueron hechos y formados, no tuvieron madre, no tuvieron padre.“

v předklasickém období neslo vyobrazení postavy některé původní rysy, jakými byl například takzvaný „olmécký ret“.⁵⁰

Během časně klasického období se na mayském území setkáváme s vyobrazením kukuřičného božstva prostřednictvím mladého muže s kukuřičným klasem na vrcholu hlavy. Pozdně klasické období pak znázorňuje deitu více způsoby, a to buď mužem s protaženou hlavou vyholenou nad zploštělým čelem (tento atribut odkazuje na Hun Hunahpua, jedno z hrdinských dvojčat z knihy *Popol Vuh*, které se po smrti v podsvětí opět vrací mezi živé), hlavami s tonzurou ve formě zralých klasů žluté kukuřice (odkazujících na funkci postavy jako patrona zrání a sklizně ctěné plodiny), případně prostřednictvím hadího boha Bolon Dzacaba. Jako nevýznamnější z patronů kukuřice se ovšem jeví pozdně klasický bůh, na jehož jménu se vědci nemohou shodnout a který bývá znázorňovaný jako muž tančící v bederní zástěrce s ozdobami na prsou a pažích. Z hlavy postavy typicky vyrůstají kukuřičné výhonky, často však jeho hlava jako by vyrůstá z kukuřičného klasu (díky tomuto fenoménu se někdy nazývá Olistněný bůh kukuřice).⁵¹

Motiv kukuřice jako stěžejní prvek guatemalské kultury se v Asturiasově díle objevuje velmi často, a to především v *Kukuřičných lidech a Legendách z Guatemaly*. V prvním uvedeném díle je vliv a význam obiloviny zřejmý již z názvu, kterým autor odkazuje na mýtus stvoření prvních lidí z kukuřičného těsta. Ten se v různých podobách v textu dále objevuje, někdy explicitněji, jindy jemnějším naznačením, vždy se ovšem opírá o představu člověka, který vzešel ze své země, z plodiny, která bude navždy tvořit základ jeho společnosti a kterou bude uctívat. Legenda z knihy *Popol Vuh* je okatě přítomna v následujícím odstavci, který najdeme právě v díle *Kukuřiční lidé*:

Čtvrtého dne, když se slunce sklání k západu, čarodějové jim ohlásí, že už nejsou dřevěnými muži, že už nejsou loutkami z hlubokých lesů, a zavedou je na rovnou zem, kde na ně čeká kukuřice ve všech svých podobách: v těle jejich dětí, jež je uhněteno z kukuřice, v rovu jejich nebožtíků, kteří jsou na kost seschlým klasem; v těle jejich žen, v kukuřici zvlhlé pro slast smyslům, neboť tato kukuřice, tělo mladé ženy, je jako zrno navlhčené hlinou, když přijde chvíle, zrno vyklíčí; a v pokrmech, k nimž ti, kdo se vrátili z jeskyní a zbavili se nečistoty ve společných lázních, usednou, aby se posilnili, všude

50 KRÍŽOVÁ, Markéta. *Dějiny Střední Ameriky*. Praha: Lidové noviny, 2016, str. 138. ISBN: 978-80-246-3992-5.

51 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 37. ISBN 80-7277-065-9.

samé placky žluté kukuřice (...). Koláče ze staré kukuřice i z kukuřičky nejsvěžejší; slazené kukuřičné vývary s kakaem, kukuřičné limonády i opékané kukuřičné klásky.⁵²

Al cuarto día, al voltear el sol hacia Poniente, los brujos les anuncian que no son hombres de madera, que no son muñecos de los bosques, y les dan paso a la tierra llana, donde les espera en todas las formas el maíz, en la carne de sus hijos que son de maíz; en la huesa de sus muertos que son de olote seco, polvo de maíz; en la carne de sus mujeres, maíz remojado para el contento, porque el maíz en la carne de la mujer joven es como el grano humedecido por la tierra, ya cuando va a soltar el brote; en los mantenimientos que ahí mismo, después de las abluciones en baños comunes, toman para reponer sus fuerzas: tortillas de trece capas de maíz amarillo (...) tamales de maíz viejo, de maíz niño, pozoles, atoles, elotes asados, cocidos.⁵³

Přítomnost mytického světa starých Mayů je zde naprosto nepopiratelná. Odkazování na lidi, kteří už nejsou „dřevěnými muži“, už nejsou „loutkami z lesů“ připomíná druhý pokus o stvoření lidské bytosti, k němuž bozi použili dřevěného materiálu. Kukuřice je pak popsána jako základní „buňka“ těl dětí a žen. Zajímavé je také přirovnání ženského těla k navlhčenému zrnku, které ve vhodnou chvíli vyklíčí. Může se jednat o odkaz na olméckou tradici a jejich božstvo deště, které se úzce pojilo právě s božstvem kukuřice? Zřejmá je konexe mezi obilovinou a plodností, kterou symbolizuje jak zrno (které potřebuje vláhu, tedy déšť, aby vzklíčilo), tak ženské tělo. Autor nešetří ani rozvinutými a bohatými vyobrazeními kukuřice jako důležité suroviny pro přípravu pokrmů. Pro čtenáře je tak možné blíže nahlédnout do kulturního prostředí, ve kterém se příběh odvíjí, a uvědomit si význam plodiny pro místní obyvatele.

Neopomenutelný je motiv kukuřičného pole, které se snaží chránit patron, v případě *Kukuřičných lidí* dokonce uznávaný hrdina komunity, který je s půdou propojen jak minulostí, tak přítomností. Gaspar Ilóm z kukuřice vzešel a kukuřičným člověkem stále je:

(...) Gaspar Ilóm se však zponenáhla stával hlinou, jež padá, odkud je jí souzeno padat, totiž spánkem, který nenalézá kousek stínu, aby mohl tonout ve snech na půdě ilómské, a nic nezmohl hlas, sluneční plamen, ošálený žlutými králíky, kteří začali sít v papájovém

52 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 327. ISBN: 73/605-22-8.5.

53 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 389. ISBN: 978-84-206-8834-3.

háji, sami se náhle stali papájemí v lese, přimkli se k obloze proměnění v hvězdy, až se nakonec rozplynuli na vodní hladině ušatými odlesky, jež se podobaly kukuřičným listům. Země obnažená, země probuzená, do spánku ponořená kukuřičná země: Gaspar, který padal, odkud padává země, kukuřičná zem omývaná řekami s vodou smrdutou, zelenou, věčně bdělou vodou lesů poničených kvůli kukuřici, která se vtělila v muže rozsévajícího její zrna.⁵⁴

(...) pero el Gaspar se fue volviendo tierra que cae de donde cae la tierra, es decir sueño que no encuentra sombra para soñar en el suelo de Ilom y nada pudo la llama solar de la voz burlada por los conejos amarillos que se pegaron a mamar en un papayal del monte, que se pegaron al cielo convertidos en estrellas, y se disiparon en el agua como reflejos con orejas. Tierra desnuda, tierra despierta, tierra maicera con sueño, el Gaspar que caía de donde cae la tierra, tierra maicera bañada por ríos de agua hedionda de tanto estar despierta, de agua verde en el desvelo de las selvas sacrificadas por el maíz hecho hombre sembrador de maíz.⁵⁵

Vztah k obilnině – a tím i k půdě, která jí plodí – se v knize objevuje mimo jiné také v příběhu *Listonoš Kojot*, kde je kladen důraz na oběť půdy a na fakt, že člověk je se zemí neoddělitelně propojen a je její součástí:

„Říkáš: kukuřice. Ale skrze kukuřici musí podstoupit oběť půda, která je přece taky lidská. Kdybych ti tak dal na ramena lán kukuřice, jaký musí nést ubohá zem. A co je na věci to nejsurovější... Sejí kukuřici na prodej...“ „Za tohle přišel trest...“ (...) „A trest bude mnohem tvrdší. Mnohá světla u jednotlivých kmenů, hodně dětí, ale hlavně smrt, protože ti, co začali sít kukuřici na obchodování, připravují půdu o kosti, neboť kosti předků jsou pokrmem kukuřice, a země tedy volá po nových kostech, a ty nejkřehčí, kostičky dětí, vrší se na ní pod jejími černými škraloupy a živí zem. Tu nevděčnou zem, že ano!“ „Nevděčnou, nevděčnou... Ale měj na paměti, listonoši, že země je nevděčná, když po ní šlapou nevděční lidé!“⁵⁶

54 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 6. ISBN: 73/605-22-8.5.

55 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 14 - 15. ISBN: 978-84-206-8834-3.

56 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 221 - 222. ISBN: 73/605-22-8.5.

„El méiz, decís vos; pero el méiz cuesta el sacrificio de la tierra que también es humana; ya te pusiera yo a cargar un milpal en la espalda, como la pobre tierra. Y más bárbaro lo que hacen: siembra de méiz para vender...“ „Por eso es el castigo...“ (...) „Y el castigo será cada vez peor. Mucha luz en las tribus, mucho hijo, pero la muerte, porque los que se han entregado a sembrar méiz para hacer negocio, dejan la tierra vacía de huesos, porque son los huesos de los antepasados los que dan el alimento méiz, y entonces, la tierra reclama huesos, y los más blanditos, los de los niños, se amontonan sobre ella y bajo sus costras negras, para alimentarla. ¡Tierra ingrata, ya ve, pue!“ „¡Ingrata, ingrata... pero, tomá en cuenta, correo, que la tierra es ingrata cuando la habitan hombres ingratos!“⁵⁷

Symbolický je rovněž samotný konec knihy *Kukuřiční lidé*, který popisuje přeměnu lidí v mravence nesoucí zrna kukuřice. Nutno podotknout, že se nejedná o změnu trvalou, ale pouze o dočasný stav, do kterého populace upadala během žní. Posvátná obilnina je tak lidu osudem, jsou jí tvořeni, pečují o ni a ona na oplátku pečuje o ně – živí je a v podstatě umožňuje jejich existenci. Jedná se o jakýsi nekonečný koloběh, vlákno po sobě jdoucích a stále se opakujících rituálů klíčení, zrání a zániku, ve kterém bychom mohli vidět jak představu Mayů o koloběhu života člověka a přírody celkově, tak cyklické pojetí času, jež kulturu původních obyvatel Guatemaly charakterizuje: „A všichni, starci, děti, muži i ženy měnili se v mravence, to vždycky o žních, když bylo třeba svázet kukuřici, v mravence, v mravence, v mravence...“⁵⁸ („Viejos, niños, hombres y mujeres, se volvían hormigas después de la cosecha para acarrear el maíz: hormigas, hormigas, hormigas, hormigas...“)⁵⁹.

Motiv „návratu k půdě“ se objevuje v dalším studovaném díle *Pan president*, kde se mladý chlapec vrátí k životu mimo město. „Malý Miguel vyrostl na venkově, úplně s ním srostl a Kamila se už ve městě nikdy neukázala.“⁶⁰ („El pequeño Miguel creció en el campo, fue hombre de campo, y Camila no volvió a poner los pies en la ciudad.“⁶¹). Může se jednat pouze o romantické zakončení kapitoly, nebo o vyobrazení člověka, který patří své půdě a ona patří jemu, tak, jako tomu bylo u mayských domorodců. Motiv návratu k přirozenějšímu způsobu života, k „půdě předků“, se v literatuře objevuje velmi často, pokud se ovšem jedná o

57 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 271. ISBN: 978-84-206-8834-3.

58 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 356. ISBN: 73/605-22-8.5.

59 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 426. ISBN: 978-84-206-8834-3.

60 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 295. ISBN: 66/602-22-8.6.

61 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 366.

dílo Asturiasovo, které je pevně svázáno s guatemalskými lesy, horami i planinami, domnívám se, že zde tuto spojitost člověka a půdy – která je matkou kukuřice – lze považovat za aluzi týkající se původních kultur.

V *Legendách z Guatemaly* se motiv kukuřice objevuje také, i když ne natolik explicitně, jako v *Kukuřičných lidech*. Plodina se zde vyskytuje spíše v pozadí, propojení postav s poli žluté obilniny není zmiňováno tak často a jasně. Plodina se v díle objevuje například u žen, které „tleskají s kukuřicí v rukou, jak připravují placky“⁶², nebo ve slovech Cuculcána ve stejnojmenné povídce, ve které nejprve sám sebe přirovnává ke Slunci a následně pokračuje větami: „Kukuřičné klasy a pytlonoši mě lechtají, jak se chtějí nakrmit září mého obrazu. Žijí z mé přítomnosti, tak, jako všechny živé bytosti i věci. Mají krev uvnitř, já mi mám vně. Moje záře je mou krví a můj obraz je svatojánskou muškou.“⁶³

Asturias i zde nastiňuje kulturní prostředí včetně jeho typických pokrmů, zavádí čtenáře přímo do guatemalského vesmíru, ve kterém kukuřice hraje významnou roli. Obilnina je zde opět spojována s půdou, která potřebuje vláhu a sluneční svit, aby mohla plodit kukuřičné klasy. Ty, jak pravil Cuculcán v příběhu, žijí z jeho přítomnosti a chtějí se nakrmit jeho (sluneční) září. Přítomna je tak představa Mayů o propojené krajině, uvědomění si, že jsou na sobě člověk, zvířata, rostliny i přírodní živly vzájemně závislé a společně tvoří jakýsi živoucí celek.

4.2 Voda životodárná a zničující

Vodní živel se ve smýšlení původních mezoamerických kultur objevuje jako symbol významné plodivé síly, zároveň je často zdůrazňována jeho obrovská ničivá moc. Staří Mayové si velmi dobře uvědomovali, že na vydatných deštích závisí úroda a tím pádem i životy jejich rodin. Tímto tématem tak volně navazují na předchozí kapitolu, ve které byl rozebrán význam kukuřice a půdy pro domorodé komunity. Jen díky kombinaci půdy a vody bylo možné vypěstovat plodiny vhodné ke konzumaci. Tento fakt je dobře známý a přítomný v mayské představě světa promítnuté do Asturiasova díla. V *Legendách z Guatemaly* se tak

62 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 129.

„(...) las mujeres aplauden con el maíz en las manos, al hacer las tortillas (...).“

63 Ibid. Str. 105 – 106.

„Mazorcas y taltuzas me hacen cosquillas al quererse comer mi imagen para alimentar su resplandor. Viven de mi presencia como todos los seres y las cosas. Ellos tienen la sangre adentro, yo la tengo afuera. Mi brillo es mi sangre y mi imagen la luciérnaga.“

například dočteme, že „tropy jsou sexem Země“⁶⁴, čímž autor dává důraz na plodivou sílu přírody, která je nejvíce patrná právě v tropickém pralese plném života.

S deštěm je v mayské kultuře spojován zejména bůh Chaak, který svými silami ovládal všechny vodní zdroje, sídlil v pramenech i nádržích *centoe* a představoval patrona zemědělství. V koloniálním období se objevuje mýtus o tom, jak Chaak rozevívá prostřednictvím blesků skály, ve kterých se skývá plodivá síla kukuřice. Jedná se tedy nejen o boha vod a dešťů, ale zároveň o vládce bouří a blesků uctívaného už před více než tisíci lety. Mayové se svým ambivalentním viděním světa kombinujícím elementy dobra i zla věřili, že Chaak měl dobré i špatné stránky, zahrnoval je tedy jak darem blahodárného deště, tak ničivými kroupami a záplavami. Pravděpodobně byl právě kvůli této dualitě bůh často zobrazován například s lebkou místo hlavy (znázorňující sílu přinášející smrt), případně s dalšími symboly podsvětí. Pro yucatecké Maye byl Chaak jedním ze čtveřice božstev světových stran a páteho středu symbolizovaných barvami. Často také býval zobrazován jako postava s dlouhým horním pyskem a nohama stylizovanými do tvaru hadích hlav, která chodí po vodě, chytá ryby a odnáší je v koši na zádech. V pozdějších vyobrazeních jsou často kombinovány antropomorfní a zoomorfní prvky (například rybí vousy, tlamy plazů, šupinaté tělo a podobně). Bůh často držel v ruce kamennou sekyrku nebo hada, symboly blesku používané na většině území Mezoamerky. Mayové totiž věřili, že hromy a blesky vznikaly kvůli Chaakovu házení sekyrky z výšky na zem. Často se ovšem setkáváme také s vyobrazením Chaaka nesoucího pochodeň jako symbol sucha. Jen na něm totiž záleží, zda bude pršet, nebo ne.⁶⁵

Zajímavé je spojení postavy diktátora s dalším z významných bohů mezoamerických kultur, bohem objevujícím se rovněž v knize *Popol Vuh*, vládcem deště Tohilem. Podle mytologie uhasil první posvátný oheň silný déšť, bůžek tedy musel oheň obnovit třením svých sandálů.⁶⁶ Díky legendě víme, že Tohil byl tedy paradoxně dárcem ohně a lidé byli závislí na jeho moci, díky které jim byl po dešti opět navrácen uctívaný živel. Jak bývá v kultuře Mayů častým zvykem, lidé museli přinášet oběti, kterými si udržovali Tohilovu přízeň. S podobným příběhem se setkáme v jedné z kapitol *Pana presidenta*, která dokonce nese název *Tohilův*

64 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 19. „¡El trópico es el sexo de la tierra!“

65 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 65 - 67. ISBN 80-7277-065-9.

66 LEAL, Luis. *Myth and Social Realism in Miguel Angel Asturias*. Penn State University Press: Comparative Literature Studies, Sep., 1968, Vol. 5, No. 3, Str. 237-247. [online]. [cit. 2020-07-04]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/40467762>

tanec. Pojmenování pravděpodobně odkazuje přímo na tanec spojený s třením a klepáním sandály, kterým se bůh vyznačoval. V této části knihy má postava jménem Andělská tvář, pověřená cestou do Washingtonu a následnou reprezentací všemocné osoby pana prezidenta, vidinu přímo spojenou s bohem deště Tohilem. Mistrně popsany počátek vize je spojený se „záchvěvy podzemních hodin, které odměřují čas hluboko přehluboko, když se dostává ke slovu osud“⁶⁷ („una palpitió n subterranea de reloj subterraneo que marca horas fatales“⁶⁸) a se zvukem bubnů, jedním z typických obřadních nástrojů původních civilizací. Scéna nastiňuje podřízenost i utrpení lidí závislých na vyšší moci, pláč kmenů, které „se svým strachem, záchvaty nechutenství, svými tělesnými potřebami (...) nyní žádaly od Tohila *Ohňodárce*, aby jim vrátil světélkující oharek.“⁶⁹ („y su miedo, y sus bascas, y sus necesidades corporales, reclamando a Tohil, *Dador del Fuego*, que les devolviera el ocote encendido de la luz.“⁷⁰). Tohil i zde požaduje lidské oběti a kmen je ochotný posloužit mu jakýmkoli způsobem. V *Panu presidentovi* představuje tuto lidskou oběť Andělská tvář, postava, která nalezne smrt právě na cestě do Washingtonu. Postava diktátora je zde přímo spojena s bohem Tohilem; je to právě prezident, který vydá příkaz k vraždě, stejně jako bůh Tohil v mayské mytologii rozhoduje o životech lidí jemu podřízených, o lidských obětech a následné „odměně“ za jejich činy.

Idea vody, která uhasí oheň, je v Asturiasově světě všudypřítomná. Rádoby nahodilé věty typu: „vrátil se do chýše, kde vroucí voda v kotli překypěla a uhasila oheň“⁷¹ („volvió se a casa, donde se derramba el agua de la jarria; al hervir, apagó el fuego“⁷²) se v autorově tvorbě vyskytují poměrně často a nutí čtenáře zamyslet se nad tím, jak významné zřejmě oba živly – voda i oheň – pro vyobrazenou kulturu byly a jak se jejich vzájemná interakce promítá do podvědomí tamějších lidí.

V Asturiasově díle se často setkáme se spojením vody a ženského elementu. Je možné, že se jedná o narážku na plodivou sílu, kterou voda zajišťuje (půda potřebuje vodu, aby mohla plodit úrodu), o jistou potřebu (motiv muže, který hledá svou ztracenou ženu a „žízni po ní“), případně může voda symbolizovat nestálost ženy. V knize *Kukuřiční lidé* je například Všivěna označována také jménem „Marie Dešťůplná“, což přímo evokuje představu vody, která ji bude v příběhu částečně reprezentovat:

67 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 275. ISBN: 66/602-22-8.6.

68 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 342.

69 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 276. ISBN: 66/602-22-8.6.

70 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 343.

71 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 321. ISBN: 73/605-22-8.5.

72 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 381. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Marie Dešťuplná, Všivěna, ta, jež se rozběhla jako voda, co se vrhá ze skal dolů (...). Marie Dešťuplná, deště skýtající! Na svých zádech ženy s tělem podobným vánku, jen a jen vánku, žena s hustými, bujnými vlasy a temnými vlasy, nesla svého syna, nesla syna Gaspara Ilóma: Klas kukuřičný, Kukuřičný klas ilómský.⁷³

María la Lluvia, la Piojosa Grande, la que echó a correr como agua que se despeña (...). ¡María la Lluvia, es la Lluvia! ¡La Piojosa Grande es la Luvia! A sus espaldas de mujer de cuerpo de aire, de solo aire, y de pelo, mucho pelo, solo pelo, llevaba a su hijo, hijo también del Gaspar Ilom, el hombre de Ilom, llevaba a su hijo el maíz, el maíz de Ilom (...).⁷⁴

S představou ženy jako nestálé vody, která prchá a její muž se jí snaží zachytit (v tomto případě znovu najít), se můžeme setkat v příběhu o Marii Tecúnové. Příznačný je rovněž název vesnice (*Tři vody*), který na přírodní živel přímo poukazuje: „Tecúna uteče z domu, ale trn, který po ní zůstane, ve vás utkví, u těch uprchlic neplatí ono známé: sejde z očí, sejde z mysli. Muž takové Tecúny hledá uprchlici jako žiznivec, jemuž se o vodě i zdá. (...) Z vesnice Tři vody k onomu místu hlavní silnice (...).“⁷⁵ („La 'tecuna' huye, pero deja espina metida y, por eso, con ella no reza aquelllo de 'ausencia se llama olvido'. Se les busca como el sediento que sueña el agua, como el borracho que por una copa le daría la vuelta al mundo (...). De la aldea 'Tres aguas' al lugar del camino real (...).“⁷⁶).

Voda je ovšem v díle spojována nejen s ženskými postavami, ale někdy také s lidstvem jako takovým. Objevuje se tak určité srovnání člověka a vody, jejich vzájemné propojení a identické charakteristiky. Asturias tak pravděpodobně zdůrazňuje všudypřítomné spojení člověka s přírodou, které je součástí (a naopak, příroda je zároveň součástí člověka). Tato představa světa, celkové konexe všech živých i neživých prvků, vzájemná nepostradatelnost a jistá závislost je typická pro původní kultury (nejen) Guatemaly:

73 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 355. ISBN: 73/605-22-8.5.

74 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 420 - 421. ISBN: 978-84-206-8834-3.

75 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 313. ISBN: 73/605-22-8.5.

76 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 372. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Voda teče z hor k pobřeží, voda skutečně zdravá, opravdu čistá, vskutku dobrá a tím podobná houfům hezkých mladých lidí, kteří opustili chladné kraje a jdou pracovat na pobřeží. (...) Ale jak voda, tak lidé zlenivějí v zmalátnělosti pobřežních pásem. Voda i lidé smrdutě zemdlívají, prolínání chladem mezi šlachami kořenovníků, mezi samými odlesky, pěny a slizem.⁷⁷

El agua baja de las montañas al mar, bien sana, bien limpia, bien buena, como el guaperío de gente que baja de la tierra fría a trabajar a la costa. (...) Pero agua y gente se haraganea en la pereza de los terrenos costeros al mar. Agua y gente terminan hediondas, fiebre con frío entre los tendones de los manglares, reflejos y babosidades.⁷⁸

Vodní živel je pro indiánské kultury odpradávná nejen blahodárným zdrojem života, ale také nebezpečnou a děsivou přírodní silou. V rozebíraných dílech nalezneme mnohá spojení vody a katastrofy, smutku, nebezpečí nebo zkázy. V kapitole *Plukovník Chalo Godoy (Kukuřiční lidé)* je například přítomen popis rozpárání břicha a požírání zaživa „v temnotě blýskající vody, ozářené karmínovým odleskem luny, jež zářila mezi horskými štíty a hloubkami temněhnědé oblohy“⁷⁹ („en la tiniebla de agua de brasa producida por el reflejo cárdeno de la luna colgada entre las montañas y los cielos azules, profundos“⁸⁰). Voda (často temná a hluboká) je tak místem záhuby a smrti. Tím se nepřímo stává i v povídce *Listonoš Kojot*, kde je ztráta blízké osoby zapříčiněna pádem do vodního zdroje – studny. I zde se setkáme s hlubinným místem, s „temnou vodou“, která člověka pohltí:

Spadla totiž do studny, hluboké kdovíkolik loktů, jedné z těch studní, jež lidé vyhloubí, když hledají vodu, a nechávají, když na vodu nepříjdou, otevřené, bez označení nebezpečného místa, bez cihlové obezdívky... Šedesát, osmdesát, sto dvacet loktů, voda zde vytryskne vždycky jen zhluboka. Studna ukrytá v křoví jako plaz s tělem bezmasým a bezzubým chřtánem.⁸¹

77 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 113 - 114. ISBN: 73/605-22-8.5.

78 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 112. ISBN: 978-84-206-8834-3.

79 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 86. ISBN: 73/605-22-8.5.

80 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 146 - 147. ISBN: 978-84-206-8834-3.

81 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 321. ISBN: 73/605-22-8.5.

Cayó en un pozo de quién sabe cuántas varas de profundidad, de esos pozos que perforan en busca de agua y dejan abiertos al no encontrar, sin señal del peligro, sin broquel de ladrillos. Sesenta, ochenta, ciento veinte varas, por ahí el agua es raíz honda. Un pozo oculto en la maleza como un reptil de cuerpo vacío y fauces sin dientes.⁸²

Nezanedbatelná je přítomnost vody jako nositelky melancholie a smutku. V *Panu presidentovi* se tak, například, objevují situace a místa, kde studovaný živel navozuje tesknivou atmosféru. Motiv vody ve spojení s uvězněním a útlakem je přítomen v popisu nelibého místa: „V druhém oddělení, sedíce ve dvoře – kde jako by ustavičně přšelo... - a na kamenných lavičkách temných chodeb, čekaly skupiny bosonohých žen (...)“⁸³ („En la Sección esperaban a los presos, sentadas en el patio – donde parecía llover siempre – y en los corredores oscuros, grupos de mujeres descalzas (...)“⁸⁴). Přímá konexe se steskem a pláčem se vyskytuje rovněž v dalším z příběhů v knize *Kukuřiční lidé* – ve vybraném úryvku je voda nebezpečná, mámivá:

Obláčky s nohama pavoučíma letěly ve vánku v mihotajícím se slunečním světle, v onom zažloutlém poprašku, který se mísí s vodou, aby voda byla čistá, pitná, plná slzí. Dešťová voda je slzovou rozněcovatelkou tesknoty. Kdo se té vody napijí, ať už jsou to muži nebo ženy, tonou v snech o zelených rájích, které nikdy neviděli, o dalekých cestách, na které se nevydali, o rájích, které poznali, ale ztratili.⁸⁵

Nubecillas con patas de araña paseaban al soplo del viento por el polvo luminoso de la luz solar, polvo que se mezclaría al agua para que el agua fuera clara, potable, llorosa. Llorosa conductora de nostalgias es el agua llovida. Los que la beben, hombres y mujeres, sueñan con verdes que no vieron, viajes que no hicieron, parísos que tuvieron y perdieron.⁸⁶

Vodní živel je prvkem, o který v Asturiasově tvorbě není nouze, ať už se jedná o vodu ničivou, životodárnou, vodu tesknivou, temnou, nebo nestálou. Spojení s původními kulturami a jejich mytologií je zřejmé – nutno podotknout, že voda jako významný činitel je

82 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 382. ISBN: 978-84-206-8834-3.

83 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 70. ISBN: 66/602-22-8.6.

84 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 33.

85 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 318. ISBN: 73/605-22-8.5.

86 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 378. ISBN: 978-84-206-8834-3.

přítomna už v první části posvátné knihy *Popol Vuh*. Vznik světa, jaký známe dnes, je zde popsán jako postupná kreace živých tvorů, kteří obývali původně prázdné, tiché místo tvořené pouze nebem a mořem: „Nebyl vidět zemský povrch. Pouze klidné moře a nebe v celém svém rozsahu. (...) Nebylo nic, co by mohlo chodit; jen odpočívající voda, pokojné moře, osamělé a lhostejné.“⁸⁷ Zásadní význam vody pro původní guatemalské obyvatele jsou nepopíratelný, jedná se o jeden ze stavebních kamenů jejich světa, který nám Asturias přibližuje prostřednictvím své tvorby.

4.3 Motiv hory

Země zapředená do snů padá z hvězd, ale procitne tam, kde bývaly hory a dnes se táhnou už jen olysalé vrchy ilómské, kde se vzlykavě ozývá pták rokličník (...).⁸⁸

La tierra cae soñando de las estrellas, pero despierta en las que fueron montañas, hoy cerros pelados de Ilom, donde el guarda canta con lloro de barranco (...).⁸⁹

Hory měly pro původní civilizace obývající území dnešní Guatemaly zásadní význam. Ať už se jednalo o pohoří, která zdobila místní krajinu a byla výzvou pro odvážlivce, co se pokusili zdolat jejich štíty, nebo o vulkány představující nebezpečí v případě erupce, jednalo se o významný motiv objevující se nejen v mayské kultuře a mytologii.

Pro obyvatele Mezoameriky obecně byly hory uctívanými místy, zejména pak ty, které v sobě ukrývaly jeskyně nebo vodní prameny. Často byly za posvátné sopky považovány v podstatě jakékoli nápadné vrcholy v krajině. Pyramidy, jedny z typických staveb tamějších kultur, symbolizovaly hory a právě proto byly chrámy stavěny na jejich vrších. K jednomu z typických zvyků Mayů patří ukládání obětí na úpatí pyramid a následný výstup po schodech k chrámu na vrcholu, kde docházelo k uctívání bohů. Svatyně byly a do určité míry stále jsou stavěny na nejvyšších bodech hor. I dnešní Mayové tak (například Tzotzilové v Chiapasu) věří, že posvátné hory jsou obývány jejich předky

87 *Popol Vuh*. Santafé de Colombia: Panamericana Editorial Ltda., 1999, str. 127. ISBN: 958-30-0129-5. [online]. [cit. 2020-07-05]. Dostupné z: <https://www.guao.org/sites/default/files/biblioteca/Popol%20Vuh.pdf>.

„No se manifestaba la faz de la tierra. Sólo estaban el mar en calma y el cielo en toda su extensión. (...) No había nada que estuviera de pie; sólo el agua en reposo, el mar apacible, solo y tranquilo.“

88 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 5. ISBN: 73/605-22-8.5.

89 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 14. ISBN: 978-84-206-8834-3.

mužského i ženského rodu, opatřují jim oběti a žádají je o přízeň a pomoc například v léčitelství.⁹⁰

Motiv hory pro komunitu představoval jak spojení se světem bohů (často se setkáváme s horou, která vystupuje z temné vody symbolizující podsvětí, jejíž vrchol sahá až k nebesům, tedy k místu patřícímu vládnoucím božstvům), tak zkázu, a to zejména v případě pohoří sopečných. Nezřídka jsou také hory a vulkány místem, které se určitým způsobem uzavírá, svírá procházející postavy, případně zamezuje přístup do svého nitra. V *Legendě o Vulkánu (Legendy z Guatemaly)* Asturias prezentuje sílu a ničivou moc sopečných hor – zajímavá je také personifikace těchto přírodních útvarů, která dodává příběhu další rozměr:

Dvě hory pomrkávaly kousek od řeky: ta, které říkali Cabrakán, hora schopná polámat svými rukama celý prales a zvednout na svých ramenou město, plivala ohnivé sliny, dokud nezapálila zemi. A že ji zapálila. Ta, které říkali Hurakán, hora mraků, vystoupala k vulkánu, aby oloupala kráter nehty.⁹¹

Významným prvkem, se kterým se u kultur staré Mezoameriky setkáváme, je představa „rozkvetlé hory“, případně „hory pěti květů“, místa, které symbolizovalo určitý typ nebeského ráje, harmonického, vonícího, světlého prostoru. Zejména ve světě Mayů se během klasického období objevuje koncept hory plné květin spojené se světovou stranou východem a s nebeským rájem Slunce. Nejenže byla hora místem úsvitu, představovala také prostředníka, díky němuž se do nebe dostávala vlhkost potřebná k tvorbě deště. Stejně jako většina prvků studované kultury, i koncept kvetoucí hory v sobě nese dualismus typický pro kosmovizi Mayů. Hora reprezentuje jak životodárné Slunce, tak déšť a stejně jako jsou oba prvky nakonec pohlceny zemí, je i ona provázána s vodním podsvětím. Funguje tedy jako určitý spojovatel tří domén – podsvětí, země a nebe. Kvetoucí hora představuje jakousi světovou osu, je domovem jak bohů a uctívaných předků, tak prostředkem ke vstupu do nebe.⁹²

90 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 55. ISBN 80-7277-065-9.

91 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 30 – 31. „Dos montañas movían los párpados a un paso del río: La que llamaban Cabrakán, montaña capacitada para tronchar una selva entre sus brazos y levantar una ciudad sobre sus hombros, escupió saliva de fuego hasta encender la tierra. Y la encendió. La que llamaban Hurakán, montaña de nubes, subió al volcán a pelar el cráter con las uñas.“

92 TAUBE, Karl. *Flower Mountain: Concepts of Life, Beauty, and Paradise among the Classic Maya*. The University of Chicago Press on behalf of the Peabody Museum of Archaeology and Ethnology.

V umění Mayů z klasického období nalzáme prvek hory pokryté květinami, které poukazují na posvátnost hory a také na fakt, že se jedná o zdroj hojnosti. Jedno z typických vyobrazení uctívané hory je doplněno osmi postavami stojícími na opeřeném hadu, dále také sedící ženou s košíkem plným kukuřičných pirohů, která je obklopena zvířaty včetně ptáků, ještěrek a jaguára. Zvířata pravděpodobně reprezentují magické strážce hory. Had napravo od vchodu má na sobě otisky chodidel, které naznačují, že symbolizuje cestu do nadpřirozena. Dvě centrální postavy, bůh kukuřice a jeho žena, stojí mezi třemi ženskými a mužskými postavami nabízejícími jim dary, které nejspíše pocházejí z Kvetoucí hory. Jedná se o typické mayské vyobrazení kukuřičného boha vydávajícího se na cestu smrti, aby byl poté znovu přiveden k životu. Může se také jednat o zobrazení mytologického vyjití lidí prapůvodní jeskyně (případně hory) ve chvíli, kdy bůh kukuřice vstoupí na zemský povrch.⁹³

Motiv rozkvetlého idylického místa ve spojení s horou (v tomto případě s vulkánem) nalezneme rovněž v jedné z *Legend z Guatemaly (Legenda o pokladu rozkvetlého místa)*. Ačkoli se nesetkáme s představou nebeského ráje ani s konceptem rozkvetlé hory jako takové, jistá spojitost s ideou harmonického prostoru chráněného před zbytkem světa svahem kamenného masivu nahrává určité příbuznosti. Hora v tomto příběhu hraje roli ochránitele, který zamezí poškození majetku místních kmenů. Díky své sopečné činnosti je vulkán schopen zmást kouřem vetřelce a ubránit indiánský poklad: „(...) hory přes hory, pralesy přes pralesy, řeky a další řeky v kaskádách, spousta balvanů, plameny, popel, láva, písek, proudy vody, všechno, co vyvrhnul Vulkán, aby vytvořil další vulkán nad pokladem Rozkvetlého místa (...).“⁹⁴

Prvek hory se v původních kulturách často pojí s motivem jeskyně. Ta ve svém nitru může, stejně jako posvátná hora, ukrývat bezmezná bohatství (například kukuřici, ale také zlato), stejně tak ovšem může být místem zrádným a hrozným, plným nadpřirozených jevů. I zde se tedy projevuje typická dualita mayského smýšlení. V kapitole *Plukovník Chalo Godoy (Kukuřiční lidé)* se tak objevuje zvláštní místo zvané Třasovisko, které je jakýmsi kamenným

Anthropology and Aesthetics, Spring, 2004, No. 45, str. 69- 98. [online]. [cit. 2020-07-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/20167622>.

93 WITSCHÉY, Walter. *Encyclopedia of the ancient Maya*. London: Rowman & Littlefield, 2016, str. 300. ISBN: 978-0-7591-2286-4. [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=bHcgCwAAQBAJ&lpg=PA300&ots=_iDTnaMkIy&dq=flowering%20mountain%20maya&hl=cs&pg=PA299#v=onepage&q=flowering%20mountain%20maya&f=false.

94 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 50.

„(...) montañas sobre montañas, selvas sobre selvas, ríos y ríos en cascadas, rocas a puñados, llamas, cenizas, lava, arena, torrentes, todo lo que arrojaba el Volcán para formar otro volcán sobre el tesoro del Lugar Florido (...).“

trychtýřem ukrytým ve skále, chráněným před vnějšími vlivy (například před hurikány). Tajemnost a vlastnosti Třasoviska vyvolávají ve čtenáři pocit, že se jedná o místo ležící mimo pozemský svět: „Třasovisko, však jste na jeho dně také byli, je vlastně taková trychrýřovitá jeskyně, jenže ne pod zemí, ale pod oblohou. Temnota tam není černá, jak tomu bývá v podzemních jeskyních, ale modrá...“⁹⁵ („El Tembladero, ya bajaron ustedes al fondo, es una cueva en forma de embudo, no bajo tierra, bajo el cielo. Allí la oscuridad no es negra, como en las cuevas subterráneas, es azul.“)⁹⁶

4.4 Slunce, hvězdy a Měsíc

Hvězdy padaly, aniž by si namočily řasy ve zraku moře. Padaly do rukou země, slepé žebračky, která je, nevědouc, že jsou hvězdami, zhášela, aby se sama nepopálila.⁹⁷

Nejen Slunce, hvězdy a Měsíc, ale nebeská tělesa obecně významně ovlivňovala, mnohdy dokonce určovala život starých Mayů i dalších původních civilizací. Shromažďování znalostí o pohybu nebeských těles bylo prací starověkých astronomů; cílem jejich pozorování ovšem nebylo vědecké poznání, jak jej známe dnes, studium probíhalo spíše za náboženským a rituálním účelem. Astrální konstelace určovaly den a čas slavností, válek i obětních rituálů. Zájem v lidech vzbuzovalo zejména Slunce, Měsíc a Venuše, vynechat ovšem nemůžeme ani významný Merkur, Mars, Jupiter, Saturn a Mléčnou dráhu. Hvězdy i planety byly spojeny s božstvy a úsilí astronomů tak směřovalo k pochopení vesmírných pravidel, předpovídání činnosti bohů a ovlivňování jejich působení prostřednictvím obřadů. Astronomické poznatky se úzce pojily s komplikovanými kalendáři mezoamerických kultur. Tato společenství usilovala o propojení lidského a kulturního světa s nebeskými tělesy a jejich uspořádáním na obloze. Města byla v podstatě replikami vesmíru, zároveň však sloužila jako místa obřadních scén, kde byly v pravidelných intervalech přehrávány mýty a legendy o bozích (jako například stvoření světa). Většina architektonických památek se rovněž orientuje podle astronomických jevů (slunovrat, rovnodennost, oběh planet apod.). Vzhledem k tomu, že staré civilizace sledovaly oblohu pouhým okem, jsou jejich poznatky opravdu obdivuhodné. Určité

95 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 106. ISBN: 73/605-22-8.5.

96 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 135. ISBN: 978-84-206-8834-3.

97 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 31.

„Las estrellas cayeron sin mojarse las pestañas en la visión del mar. Cayeron en las manos de la tierra, mendiga ciega que no sabiendo que eran estrellas, por no quemarse, las apagó.“

typy astronomických observatoří se nacházely v každém významnějším obřadním středisku, funkci hvězdáren pravděpodobně plnily budovy zvláštního půdorysu (například okrouhlá stavba v Chichen Itzá, také nazývaná Caracol).⁹⁸

Co se týče konkrétně Mayů, jejich poznatky jsou pravděpodobně nejkompaktnějšími v celé Mezoamerice. Jejich astronomické schopnosti byly na vysoké úrovni a dokazují vyspělost exaktního myšlení civilizace. Krom Slunce a Měsíce pro ne byla nejdůležitějším nebeským tělesem Venuše, která symbolizovala válku a zároveň určovala dobu vhodnou pro válečné výpravy nebo obětní rituály. Za strážní světlo cestovatelů a obchodníků byla považována Polárka, Mléčná dráha pak byla chápána jako obraz cesty do podsvětí (podzemního světa *Xibalby*).⁹⁹

4.4.1 Slunce

Slunce je stěžejním prvkem nejen mayské kultury, ale také většiny dalších mezoamerických společenství. Náboženský význam podtrhuje fakt, že Mayové považovali tento zdroj světla a tepla za osu života, a to zejména z toho důvodu, že řídí čas, je tedy počátkem událostí, ovlivňuje roční období a pomáhá lidem určit světové strany, které jsou pro Maye zároveň stranami vesmíru. Slunce bylo také považováno za patrona čísla čtyři (zde najdeme spojitost se světovými stranami) a symbolem se pro něj stal květ se čtyřmi okvětními lístky. Obyvatelé staré Mayské říše vnímali Slunce ambivalentním způsobem, jednalo se tedy o nestálý prvek, jehož charakteristiky se měnily v průběhu dne. Nebeské těleso podle jejich představ podniká cestu do podsvětí, ze kterého se vynořuje a zaujímá své místo na obloze, kde je pak zdrojem světla, nositelem života, pořádku a dobra jako takového. Odpoledne pak nastává jeho pouť do podzemí, do světa smrti, jejíž energii přijímá.¹⁰⁰

Se silnou solární symbolikou se setkáme rovněž v mayském mýtu o stvoření světa. Hrdinská dvojčata se v příběhu dobrovolně vrhnou do ohně, aby se díky transformaci ohnivým žářem proměnili ve Slunce a Měsíc. Motiv „sestupu do říše smrti“ podniknutý božstvem (případně božskou dvojicí, jako je tomu u Hrdinských dvojčat) a úzce provázaný s

98 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 63-64. ISBN 80-7277-065-9.

99 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 64-65. ISBN 80-7277-065-9.

100 Ibid. Str. 119.

kosmogonií je přítomen také v dalších mezoamerických kulturách, velmi silně se projevuje například v mytologii Aztéků. Na podobný cyklus znovuzrození narazíme u mayské představy původu kukuřice, zemědělské plodnosti a cyklu ročních období, během nichž kukuřice zemře, její zrno je pohřbeno a zplodí nový život. Mluvíme-li o Mayích, jejich náboženská vize dále spojovala solární tematiku s náhorní planinou, válkou, lidskou obětí, případně také se zrozením muže – válečníka.¹⁰¹

Asturias prezentuje ve vybraných dílech Slunce jako mocný zdroj energie, která ovšem může být až příliš silná a představovat pro lidi nejen potřebný zdroj světla, ale spíše příkoří. Objevují se tak věty typu: „Slunce se znovu rozzářilo nejprudšími paprsky.“¹⁰² („Al sol le salió el pelo.“)¹⁰³, „A potom již byly zažehnuty hranice, aby si Indiáni měli s kým porozprávět o žáru, který vysouší půdu, opře-li se o ni svou žlutou mocí (...).“¹⁰⁴ („Luego encendieron fogarones con quien conversar del calor que agostarí las tierras si venía pegando con la fuerza amarilla (...).“¹⁰⁵) nebo celé odstavce přibližující čtenáři útrapy způsobené slunečním svitem, se kterými se více či méně bezmocné postavy snaží vypořádat:

Slunce, které bije do kukuřičných třtin, žhavě prolulo jeho útroby: ožehlo mu i hlavu, jejíž vlasy přestaly pro něj být, čím jindy jsou, a jako by se náhle obrátily v popel; slunce sežehlo ve sluji Gasparových úst netopýra čípku, aby mu ve spánku nesplynula ze rtů křtěná slova, sežehlo mu též jazyk, který už pro něj nebyl jazykem jako jindy (...).¹⁰⁶

El sol que pega en los cañales lo quemó por dentro: le quemó la cabeza en la que ya no sentía el pelo como pelo, sino como ceniza de pellejo y le quemó, en la cueva de la boca, el murciélago de la campanilla, para que durante el sueño no dejara escapar las palabras del sueño, la lengua que ya no sentía como lengua sino como mecate (...).¹⁰⁷

101 KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Náboženství Mayů*. Praha: Karolinum, 2019, str. 151 – 152. ISBN: 978-80-246-4218-5. [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2033171&lang=cs&site=ehost-live>.

102 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 19. ISBN: 73/605-22-8.5.

103 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 29. ISBN: 978-84-206-8834-3.

104 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 19. ISBN: 73/605-22-8.5.

105 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 29 - 30. ISBN: 978-84-206-8834-3.

106 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 7-8. ISBN: 73/605-22-8.5.

107 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 16 - 17. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Slunce ovšem v Asturiasově díle hraje také roli významného navigátora značícího denní dobu. Zde je návaznost na původní kultury zřejmá – Mayové považovali Slunce za určující prvek, podle něhož rozpoznávali nejen denní dobu, ale také roční období. Watanabe ve své studii týkající se mayské kosmovize v Guatemale a na území Chiapas v Mexiku podotýká, že Slunce bylo pro zmíněnou kulturu symbolem dne i času. Den se dělil na čtyři části (noc, ráno, poledne a odpoledne) korespondující s polohou Slunce na obloze.¹⁰⁸ Mnoho scén ve studovaných dílech je tak doprovázeno popisem nebo uvedením denní doby, během které se děj odehrává. Tyto části dne často také předurčují, symbolizují, případně nějakým jiným způsobem ovlivňují nadcházející události. V *Panu presidentovi* se tak například setkáme se scénou, kdy jsou noční hodiny popsány slovy: „Vdovami horkých březnových dní jsou noci tropických dobnů, temné, chladné dubnové noci z rozevlátými kadeřemi...“¹⁰⁹ („Las noches de abril son en el trópico las viudas de los días cálidos de marzo, oscuras, frías, despeinadas, tristes.“¹¹⁰).

Kromě tělesa sloužícího k orientaci se však Slunce objevuje také jako neúnavný poutník, kterého nalezneme v mytologii starých Mayů a který samozřejmě s denním cyklem přímo souvisí. V příběhu *Cuculcan (Legendy z Guatemaly)* Guacamayo přesvědčuje hlavní postavu o její sluneční existenci slovy: „Jsi Slunce, kvák, kvák, jsi Slunce! To, které nemůže chodit pozpátku a putuje od rána k večeru, od večera k noci, od noci k ránu.“¹¹¹, čímž naznačuje představu společnosti o každodenním koloběhu podstoupeném nebeským tělesem a zároveň nám připomíná význam cyklického smýšlení o čase v dané kultuře. Spojitost mezi povídkou *Cuculcan* a postavou z knihy *Pan president* zmiňuje v předmluvě ke *Kukuřičným lidem* Martin Gerald, který upozorňuje na dvojakost postavy sloužící diktátorovi (Andělská tvář je andělská stejně jako démonická) a porovnává ji s křivým úmyslem Guacamaya z rozebírané legendy. Obě postavy jsou v podstatě „pomocníky“ výše postavených existencí, případně panovníků, předkládají jim ovšem falešný obraz jich samých (Cuculcán se domnívá, že je Sluncem a prezident se považuje za dobrého vládce právě díky ujišťování jejich příznivců). Možnou a zároveň vysoce pravděpodobnou inspirací pro tento typ postav v díle M. A. Asturiasa je mezoamerický bůh Quetzalcoatl spojený s legendou o kouřovém zrcadlu,

108 WATANABE, John. *In the World of the Sun: A Cognitive Model of Mayan Cosmology*. Man: New Series, 1983, vol. 18, no. 4, str. 715–716. [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2801904.

109 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 70. ISBN: 66/602-22-8.6.

110 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 104.

111 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 104.

„¡Eres el Sol, acucuác, eres el Sol! El que sin poder volver atrás pasa de la mañana a la tarde, de la tarde a la noche, de la noche a la mañana...“

které nakonec způsobilo pád vladaře.¹¹²

Pohyb Slunce v průběhu dne je barvitě popisován zejména v *Legendách z Guatemaly*, kde nalezneme detailní popisy jeho cesty do podsvětí a následného návratu. Objevuje se také spojení noci a smrti, případně noci a ženy. Neméně podstatný je symbolický význam jaguára, patrona nejen Slunce, ale také Měsíce a hvězd. Svítící oči zvířete byly metaforou mocné sluneční energie, která je přítomna i po západu nebeského tělesa.¹¹³ V jedné z povídek tak Asturias popisuje rozbřesk slovy: „Jak se rodil nový den, břichaté hvězdy a nepatrná světélka rozbřesku, Ambiaastro bušil do dutého kmene jabloně, aby uvedl v pohyb důvod k existenci sochařství, jaguára, spojence světla, který byl v boji na život a na smrt s nocí (...).“¹¹⁴

V další z legend je pak zdůrazněna nejen cesta, ale také proměny mocného a oslavovaného Slunce v průběhu dne. I zde je přítomna symbolika v podobě jaguára, který hvězdu zastupuje, setkáme se také s uctívaným kolibříkem. Zajímavý je popis barev, do kterých se Slunce odívá, stejně jako přiblížení kultury díky zmínění typického nápoje *tiste*:

Přestrojen za jaguára trávím zbytek rána míčovou hrou nebo tréninkem střelby šípy a prakem s nesmírně dovednými bojovníky. Ale jakmile nastane poledne, ta hodina, ve které jsou lidské oči plné potu, a jen co uběhne chvíle, kdy se setká oko bílého kolibříka se zlatou stonožkou, začnu se loučit se svými žlutými hávy a odívám se do červené, moje ruce se ověsí šperky z rubínů a s vervou masožravé květiny si za melodického šumění kukuřičného nápoje nabarvím rty krví.¹¹⁵

112 MORALES, Mario Roberto. „Lecturas del texto“. In: ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente. Edición crítica*. Coord. Gerald Martin. Madrid: ALLCA XX, 2000, str. 700. ISBN: 84-89666-51-2.

113 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 77. ISBN 80-7277-065-9.

114 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 58.

„Al nacer el día, luceros panzones y tenues albaluces, Ambiaastro golpeaba el tronco hueco de palo manzarrosa, para poner en movimiento, razón de ser de la escultura, al jaguar, aliado de la luz, en su lucha a muerte con la noche (...).“

115 Ibid. Str. 106.

„Disfrazado de jaguar paso el resto de la mañana en el juego de pelota o adiestrándome con habilísimos guerreros en el disparo de las flechas, en el tiro de la honda. Pero llega el mediodía, esa hora en que los ojos de los hombres con sudor, y pasado el momento en que se encuentran el ojo del colibrí blanco y el cientopíe de oro, empiezo a desprenderme de mis vestidos amarillos para vestir de rojo, me ensortijan las manos de rubies y en jácara de tiste espumoso tiño de sangre mis labios con aliento de flor carnívora.“

4.4.2 Hvězdy

Slunce nebylo pro staré mezoamerické civilizace jediným podstatným prvkem oblohy. Zásadní význam měly také hvězdy zkrášlující (především) noční oblohu. Ta mnohdy sloužila jako prostředek k určování více či méně významných událostí v budoucnosti. Náznak tohoto smýšlení je přítomen například v *Kukuřičných lidech*, kde dění na noční obloze signalizuje neblahou předtuchu: „V modré hloubce ilómské noci pobíhali od hvězdy k hvězdě třpytiví králíci, což je znamením nebezpečí, a z lesa to dýchalo žlutobýlem.“¹¹⁶ („En el azul profundo de la noche de Ilom se paseaban conejillos rutilantes de estrella en estrella, señal del peligro, y olía la montaña a pericón amarillo.“¹¹⁷).

Mnohdy se setkáme s propojením hvězd a ženského prvku. Jedná se například o přirovnání typu: „Tělo též okusilo pohyblivý prach rozvířovaný chvatem pavoučích nožek a dříve či později stěhuje se také jinam jako padající hvězda, jako manželka, jež neměla doma stání (...).“¹¹⁸ („La carne tiene probada la bebida de emigrar, polvo con andadito de araña, y tarde o temprano ella también emigra como estrella fugaz, como la esposa huyona (...).“¹¹⁹ Zde Asturias prezentuje postavu ženy uprchlice, která mizí z života podobně jako hvězda z nebe. Hvězdy jsou v dalším úryvku dokonce přímo nazvány „kmotrami všech Tecún, žen uprchlic“:

Bratry listonošovými jsou povětroně, nesou a roznášejí dopisy hvězd, jež jsou kmotrami všech Tecún, žen uprchlic, ony samy zrovna takové Tecúny, protože nejdříve obejmou nedozírné prostory, jen jako když se obláček toulá, potom však odkmitnou, ztratí se z očí, zmizí navždycky jako létavice!¹²⁰

¡Hermanos del correo, los bólidos que llevan y traen la correspondencia de las estrellas, madrinas de las „tecunas“ y „tecunas“ ellas mismas, porque después de beber espacios con andadito de nube, se van, desaparecen, se pierden como estrellas fugaces!¹²¹

116 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 11. ISBN: 73/605-22-8.5.

117 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 21. ISBN: 978-84-206-8834-3.

118 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 319. ISBN: 73/605-22-8.5.

119 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 379. ISBN: 978-84-206-8834-3.

120 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 318. ISBN: 73/605-22-8.5.

121 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 378. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Nutno podotknout, že s podobným fenoménem se setkáme rovněž u Aztéků pozdně klasického období. Co se týče noční oblohy, aztéctí lidé se obávali především meteorů *tzitzimime*, které byly považovány za démonické ženské bytosti.¹²²

4.4.3 Měsíc

Zaměříme-li se na poslední z rozebíraných nebeských těles, Měsíc, zjistíme, že pro Maye bylo toto nebeské těleso rovněž spojováno s ženským elementem. Pro většinu mezoamerických náboženství symbolizoval Měsíc mateřskou bohyni, měl v sobě jistou tišící, uklidňující sílu, která ovlivňovala všechny živoucí bytosti na Zemi. Nebeské těleso řídilo příliv a odliv, dokázalo ovšem ovlivňovat také podzemní vody zúrodňující půdu a tím pádem cyklický rytmus života jako takový. Měsíc byl úzce propojen s vodou a plodností. Mayská bohyně Měsíce se jmenovala Ix Chel a měla pro kulturu stěžejní význam. Měsíc ovšem někdy symbolizoval také bitvu či smrt, a to zejména v mytických představách Aztéků. Negativní tvář Měsíce se projevila v souboji sourozenců Coyolxauhqui a Huitzilopochtliho, aztéckého vládce Slunce. O vládu nad nebem sváděli tito dva bozi bitvu každé ráno a večer, přičemž jeden se sourozenců musel zemřít, aby se vlády mohl ujmout ten druhý.¹²³ Domnívám se, že právě na tuto metaforu naráží Asturias například v díle *Kukuřiční lidé*, kde popisuje krvavou tvář luny a dotváří tak atmosféru celé scény. Měsíc zde působí také jako zvěstovatel válečných událostí, případně dění na Zemi odráží svou podobou:

Z rudožhavé luny šla zář jako z výhně. (...) „Luna má svoji vojenskou tvář!“ Secundio sjel pohledem k obzoru, k oné velikánské okrvavené luně, a hned i odpověděl: „V téhle době vypalují lidé zdejší pozemky, pane plukovníku, a proto je měsíc, jako by se v krvi vykoupal. Ledaže by to dělala ta vedra...“ (...) ¹²⁴

La luna al rojo vivo daba luz de brasa. (...) „la luna está a lo militar.“ Secundio mirujeó en el horizonte el enorme disco ensangrentado, al tiempo de contestar: „Sabe haber sus

122 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 65. ISBN 80-7277-065-9.

123 Ibid. Str. 91.

124 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 81 - 82. ISBN: 73/605-22-8.5.

quemas por este tiempo, mi coronel, y ésa es la propia causa de que la luna esté pintía. A no ser los calores...¹²⁵

V dalším úryvku je luna popsána ve svém „hedvábně třpytivém“ stavu, kdy už nemá válečnou podobu a navrací se ke své bělostně třpytivé existenci: „(...) světlíky, které se otvíraly až tam kdesi ve vysoku mezi korunami sosen a skrze něž pronikaly k zemi ne snad jen pramínky, ale proudy hedvábně třpytné lundy, lundy, už bez té karmínové slupky, lundy bez nachového lesku, lundy z krve omyté.“¹²⁶ („(...) los altísimos tragaluces abiertos entre las copas de los pinos, por donde entraban, chorros no, bueyes de luna joyante, de una luna sin cáscara colorada, de luna sin lustre de sapuylo, de luna sin sangre.“¹²⁷).

Měsíc v Asturiasově tvorbě ovšem často funguje jako pozorovatel, jakýsi komponent krajiny dotvářející romantické noční prostředí. Symbolizuje tajemnost, někdy také úzkost či obavy, případně jistou melancholii. Narazíme na spojení jako: „Truchlivost chladné, rýhované lundy.“¹²⁸ („Tristeza de luna fría, buida.“¹²⁹) nebo popisy typu: „Luna nyní malátně tlela na splihlé, noční rosou prosycené obloze.“¹³⁰ („La luna había caído en una lenta luz podrida en un cielo abombado, lloroso de relente.“¹³¹) Noční události poznamenají zúčastněné postavy ve větě: „Sedmnáct mužů od jízdni policie, všichni celí bílí od prachu a měsíčního světla.“¹³² („Los diecisiete hombres de la montada enharinados de tierra y de luna.“)¹³³ Měsíc jako strážce noci a pozorovatel dění figuruje v úryvku: „Před jezdci znenadání opět vytanula luna.“¹³⁴ („La luna les dio otra vez de alta.“¹³⁵) A nakonec se prvek Měsíce objevuje a dotváří svou přítomností atmosféru i v následujícím odstavci: „Měsíční paprsky, které pronikaly mezi jednotlivými kmeny, leskly se na hřebcově srsti stejně prudce, jako se výrazně černými

125 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 107. ISBN: 978-84-206-8834-3.

126 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 89. ISBN: 73/605-22-8.5.

127 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 115. ISBN: 978-84-206-8834-3.

128 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 89. ISBN: 73/605-22-8.5.

129 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 117. ISBN: 978-84-206-8834-3.

130 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 104. ISBN: 73/605-22-8.5.

131 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 133. ISBN: 978-84-206-8834-3.

132 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 97. ISBN: 73/605-22-8.5.

133 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 125. ISBN: 978-84-206-8834-3.

134 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 93. ISBN: 73/605-22-8.5.

135 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 120. ISBN: 978-84-206-8834-3.

pruhy vyznačovaly stíny stromů na moučně bílé košili podporučíka Musúse.¹³⁶ („Los rayos de la luna que pasaban entre tronco y tronco, por las pinadas, brillaban en el pelo prieto del macho con el lucimiento de las sombras de los palos que a rayas negras se estampaban en la camisa harinosa del subteniente Musús.¹³⁷).

V *Legendách z Guatemaly* nalezneme motiv Měsíce například v *Legendě o zpívajících tabulkách*, kde se objevují postavy *Mascadores de Luna* (v překladu Žvýkači Měsíce), kteří byli autory zvláštních destiček popsaných různými znaky, básněmi a zpěvy. Žvýkači Měsíce byli vybíráni podle svého uměleckého díla a ti, kteří neuspěli, se odebrali do lesů, kde vytvářeli nové tabulky a zpěvy. Činnost těchto postav je spojena s rozedněním, souvisí tedy se „smrtí luny“, která se pak znovu narodí při západu Slunce: „(...) Žvýkači Měsíce se ztráceli v davech tržišť, v míčových hrách, ve školách bílé půdy, nebo se schovávali za městem, aby zde pojídali chladnou lunu, lunu dorůstající, lunu, která se jim už najednou nevešla ani do úst, ani do očí, protože již nastala první noc úplňku.“¹³⁸

Asturias nám tak, podle mého názoru, i v této povídce přibližuje cyklické smýšlení původních civilizací a jejich mytologickou představu smrti a znovuzrození promítnutou do každodenního pohybu nebeských těles.

4.5 Zvířata – ochránci, nepřátelé i dvojníci

Zvířata hrála v mezoamerických společnostech mnoho rolí. Většina zvířat nebyla využívána k práci nebo k obživě (staré civilizace se spoléhaly, co se týče konzumace živočišných produktů, spíše na rybolov a sběr bezobratlých), často však symbolizovala patrona a ochránitele určitého přírodního místa, mnohdy posvátného, reprezentovala božstva, sloužila jako předvídatelé budoucích událostí a upozorňovala tak na případné katastrofy, nebo byla obětována bohům ve snaze uchovat si přízeň těchto mocných vládců. Úzké propojení s přírodou umožnilo původním civilizacím pozorovat život zvířat, místa, kde se vyskytují i

136 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 91. ISBN: 73/605-22-8.5.

137 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 118. ISBN: 978-84-206-8834-3.

138 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 51.

„(...) los Mascadores de Luna se perdían entre la muchedumbre por los mercados, los juegos de pelota, las escuelas de tierra blanca, o se ocultaban en las afueras de la ciudad a comer luna helada, luna creciente, luna que de pronto no les cabía más en la boca ni en los ojos, por ser ya la primera noche de plenilunio.“

jejich chování. Podle těchto charakteristik je poté místní přiřazovali k jednotlivým božstvům a kombinací mnoha zvířecích prvků vytvářeli zoomorfní postavy svých bohů. Mnozí tvorové pochopitelně vzbuzovali v lidech strach, byly s nimi tedy spojovány „zlé“ síly a jejich znaky se objevovaly u božstev přinášejících indiánům nepříjemné situace. Stvoření zvířat a jejich první dny na Zemi jsou popsány v posvátné knize Mayů *Popol Vuh* následujícími slovy:

I řekli Stvořitelé: „Pouze ticho a nehybnost bude mezi stromy a liánami? Hodilo by se, aby je v budoucnu někdo ochraňoval.“ Takto pravili, zatímco rozjímali a hned zase rozprávěli. Brzy nato byli stvořeni jeleni a ptáci. „Ty, jelene, budeš spát v údolí řek a v roklinách. Tam budeš v houštinách, v trávě; v lese se budete množit, po čtyřech nohách budete chodit a čtyřmi končetinami se budete podpírat.“ A jak bylo řečeno, tak bylo učiněno. Později vytvořili také příbytek malým ptáčkům i velkým ptákům: „Vy, ptáci, budete obývat stromy a liány, tam budete stavět svá hnízda, tam se budete rozmnožovat, mezi větvemi stromů a lián budete ožívat.“ Tak bylo řečeno jelenům a ptákům, aby činili, co činit měli, a všichni se usídlili ve svých obydlích a hnízdech. Tímto způsobem dali Stvořitelé obydlí zvířatům na zemi.¹³⁹

Zvířecí prvky se v Asturiasově tvorbě vyskytují velmi často – ať už se jedná o spojení s postavami (jako například v povídkách *Listonoš Kojot* nebo *Marie Tecúnová*, ve kterých jsou protagonisté přirovnáváni ke zvířecím bytostem, tedy ke kojotu a vačičákovi), s přírodou jako takovou, nebo plní jiné symbolické funkce (zde můžeme zmínit například kolibříka, vzácného ptáka, který se v díle objevuje a svou přítomností informuje o budoucích událostech). Díky hojnosti, se kterou se u tohoto elementu ve vybraných dílech setkáváme, jsem se rozhodla vybrat nejpodstatnější a z mého pohledu nejzajímavější motivy a ty dále rozebrat v následujících řádcích. Zmiňuji se tedy nejprve o zvířatech a jejich symbolické funkci, kdy v rozebírané literatuře figurují jako zvěstovatelé budoucích událostí, případně

139 *Popol Vuh*. Santafé de Colombia: Panamericana Editorial Ltda., 1999, str. 128. ISBN: 958-30-0129-5. [online]. [cit. 2020-07-10]. Dostupné z: <https://www.guao.org/sites/default/files/biblioteca/Popol%20Vuh.pdf>.

„Y dijeron los Progenitores: ¿Solo silencio e inmovilidad habrá bajo los árboles y los bejucos? Conviene que en lo sucesivo haya quien los guarde. Así dijeron cuando meditaron y hablaron en seguida. Al punto fueron creados los venados y las aves. En seguida les repartieron sus moradas a los venados y a las aves. Tú, venado, dormirás en la vega de los ríos y en los barrancos. Aquí estarás entre la maleza, entre las hierbas; en el bosque os multiplicaréis, en cuatro pies andaréis y os sostendréis. Y así como se dijo, así se hizo. Luego designaron también su morada a los pájaros pequeños y a las aves mayores: Vosotros, pájaros, habitaréis sobre los árboles y los bejucos, allí haréis vuestros nidos, allí os multiplicaréis, allí os sacudiréis en las ramas de los árboles y de los bejucos. Así les fue dicho a los venados y a los pájaros para que hicieran lo que debían hacer, y todos tomaron sus habitaciones y sus nidos. De esta manera los Progenitores les dieron sus habitaciones a los animales en la tierra.“

upozorňují na události probíhající či minulé. Další podkapitolu jsem pak věnovala nahualismu, fenoménu, který je neopominutelnou součástí mayského světa a jehož otisk najdeme i v díle M. A. Asturiase.

4.5.1 Zvířata jako symbolické prvky

Výskyt zvířat v Asturiasových dílech je málokdy náhodný. Většina zmíněných tvorů hraje v daném příběhu svou vlastní podstatnou roli, často signalizuje vývoj budoucích událostí a nebo upozorňuje na události minulé. Mnohdy také symbolizuje určitý kulturní prvek, zastupuje přítomnost božstva nebo jiné postavy z mytologie.

V *Kukuřičných lidech* se tak například setkáme s motivem hada, který hlavní postavu vybraného příběhu, Gaspara Ilóma, ovíjí: „(...) spoutával jej však had, šest set tisíc závitů bláta, luny, lesů, hor, jezer, ptáků a hromoblesků, takže se jeho tělo změnilo v kaši z černých fazolí.“¹⁴⁰ („ (...) atado de sueño y de muerte por la culebra de seiscientas mil vueltas de lodo, luna, bosques, aguaceros, montañas, lagos, pájaros y retumbos que le martajaba los huesos hasta convertirlo en una masa de frijol negro de la que goteaba noche de profundidades.“¹⁴¹). Hadům a hadím symbolům obecně přikládali Mayové zásadní význam. Hadí znaky souvisely s proměnami bohů, což vidíme například u takzvaného Opeřeného hada (Cuculcána) nebo u mayského boha Bolon Dzacaba.¹⁴² Neméně podstaný a fascinující byl pro původní kultury způsob života a obživy tohoto zvířete. Jednalo se, pochopitelně, o obávaného živočicha, kterému se lidé snažili vyhnout - zejména co se jedovatých druhů týče. Zvýšený zájem o hady mohl být dán jejich chováním, zvláště pak jejich konzumací kořistí vcelku (otevřená hadí tlama reprezentovala „luno“, ze kterého se v mytických příbězích vynořovaly božské bytosti) a svlékáním z kůže (díky této vlastnosti se hadi stali symbolem znovuzrození a transformace).¹⁴³ V příběhu o Gasparu Ilómovi ovšem had symbolizuje jeho provázání s půdou, s vlastním domovem a všemi jeho komponenty. Charakteristiky spojované s hadem, tedy možnost svíjet se okolo těla oběti, dusit ji, zamezit jí v pohybu, pomalu ji usmrtit, zde slouží jako metafora svazujícího místa, kterým se pro člověka může stát vlastní domovina,

140 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 5 - 6. ISBN: 73/605-22-8.5.

141 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 14. ISBN: 978-84-206-8834-3.

142 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 52. ISBN 80-7277-065-9.

143 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 53. ISBN 80-7277-065-9.

případně svazujícího, „nebdělého“ stavu, do něhož může upadnout. Gaspar ví, že má bojovat za svou zemi, ví, že se musí „probudit“, uposlechnout volání nabádající ho k aktivitě, přemoci hada, který mu v tom svou přítomností zabraňuje:

Popřít, na prášek rozmělnit tu obžalobu půdy, na níž usnul se svou rohožkou, se svým stínem a svou ženou, ale v níž je zároveň pohřben se svými nebožtíky a svým pupkem a za nic na světě se nemůže vymknout hadovi: šesti stům tisícům závitů bláta, lunny, lijavců, hor a hromoblesků, které jako by mu ovíjely tělo.¹⁴⁴

Negar, moler la acusación del suelo en que estaba dormido con su petate, su sombra y su mujer y enterrado con sus muertos y su ombligo, sin poder deshacerse de una culebra de seiscientos mil vueltas de lodo, luna, bosques, aguaceros, montañas, pájaros y retumbos que sentía alrededor del cuerpo.¹⁴⁵

Jako další významný motiv se v knize objevují žlutí králíci, kteří jsou obdařeni ušima z kukuřičných klasů a napovídají tak jejich spojení s bohem kukuřice. Jsou zároveň, spolu se světluškami (v příběhu proměněnými ve „světluškové čaroděje“) určitým vševědoucím principem, který Gaspara doprovází na jeho cestě: „Otisk jeho zubů v ovocných plodech a stopu jeho nohou v prachu cest znají jenom žlutí králíci...“¹⁴⁶ („La huella de sus dientes en las frutas y la huella de sus pies en los caminos sólo la conocen los conejos amarillos.“¹⁴⁷). Tato vševědoucnost a zároveň schopnost vizionářství, která žlutým králíkům umožňuje upozorňovat na budoucí události, nám připomíná vlastnosti dostupné bohům. Může se tedy jednat o jejich zástupce, případně pomocníky? Zajímavé je, že tato zvířata se objevují na různých místech, nejsou tedy spojena pouze s půdou, nebem nebo vodním prostředím, ale určitým způsobem prostupují celý svět a všechny jeho součásti. Mohou se také proměňovat, a to nejen v elementy pozemské, ale například také v nebeská tělesa. Jejich přítomnost naznačuje počátek války, pobízí Gaspara k činnosti a zajišťuje mu pomoc při plnění jeho úkolu chránit půdu před zneužíváním – i tento fakt napovídá tomu, že králíci s největší pravděpodobností zastávají roli kukuřičného boha. Jejich schopnost metamorfózy v hvězdy, z

144 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 5. ISBN: 73/605-22-8.5.

145 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 13. ISBN: 978-84-206-8834-3.

146 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 11. ISBN: 73/605-22-8.5.

147 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 20. ISBN: 978-84-206-8834-3.

nichž často Mayové předvídali budoucnost, může upozorňovat na vizionářskou schopnost těchto zvířat:

Žlutí králíci na obloze, žlutí králíci v lesních houštinách, žlutí králíci ve vodě vstoupí do boje po Gasparově boku (...). Plápolající slova půdy, plamen sluneční, div div že nesežehla uši králíků na obloze, žlutým králíkům v lese, žlutým králíkům ve vodě (...), sluneční plamen, ošálený žlutými králíky, kteří začali sít v papájovém háji, sami se náhle stali papájami v lese, přimkli se k obloze proměnění v hvězdy, až se nakonec rozplynuli na vodní hladině ušatými odlesky, jež se podobaly kukuřičným listům.¹⁴⁸

Conejos amarillos en el cielo, conejos amarillos en el monte, conejos amarillos en el agua guerrearán con el Gaspar. (...) La palabra del suelo hecha llama solar estuvo a punto quemarles las orejas de tusa a los conejos amarillos en el cielo, a los conejos amarillos en el monte, a los conejos amarillos en el agua (...), la llama solar de la voz burlada por los conejos amarillos que se pegaron a mamar en un papayal, convertidos en papayas del monte, que se pegaron al cielo convertidos en estrellas, y se disiparon en el agua como reflejos con orejas.¹⁴⁹

Neméně symbolická je v díle M. Á. Asturiase přítomnost sovy, nočního ptáka spojovaného s temnotou a předzvěstí neméně černých událostí. Toto zvíře se v díle obvykle objeví ve chvílích, které předcházejí smrti nebo nějakému neštěstí. Narazíme tak na situace, ve kterých sova figuruje jako element dotvářející tajemnost a hrozivost místa: „Ti, kteří ke všemu odhodlání proniknou několik mil do hloubi země a svítí si přitom na cestu sosnovými smolnicemi, kdo potom kráčejí mnoho mil mezi lagunami, (...) kde hluboko na dně jsou pohřbena města, kterým je družkou jen pochmurně houkající sova (...).“¹⁵⁰ („Los que decididos a todo penetran algunas lenguas dentro de la tierra, valiéndose de hachones de ocote que les dan ojos, muchas leguas entre lagunas (...), abismos en los que hay pueblos sepultados a quienes acompaña únicamente el funesto canto del guácharo (...).“¹⁵¹), případně jasně prezentují nešťastné budoucí události, přičemž přítomné postavy jsou si plně vědomy jejich předzvěstí. S těmito situacemi se setkáme jak v *Kukuřičných lidech*: „Musús přimkl

148 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 6. ISBN: 73/605-22-8.5.
149 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 14 - 15. ISBN: 978-84-206-8834-3.
150 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 323. ISBN: 73/605-22-8.5.23.
151 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 384. ISBN: 978-84-206-8834-3.

prudce víčka, aby neviděl sovu, která poletovala před ním. Měsíc zkrápěl svým světlem její načechraná křídla ovroubená zlatožlutými proužky. 'Špatné znamení, brachu, sova a ještě k tomu rakev!', ozvalo se to z jeho žilobití.¹⁵² („Musús dejó caer los párpados para no ver la lechuza que le había quedado en frente. La luna le bañaba las alas de lechuga ribeteadas de venitas de corazón de plátano. ¡Mal agüero, trigueño, lechuza y cajón de muerto!', le gritó la sangre.¹⁵³), tak například v díle *Pan president*, kde sova rovněž figuruje jako symbol přicházejícího zla: „*Chromonožka* vypouklil oči, tíživé ovzduší zahrozilo koncem světa, žebrák oslovil sýčka: 'Chichichí, chichichí, achachachach, pepř a sůl, vezmi si, nemám strach... Co jsme si, sovo, to jsme si, odleť, prokletá, za lesy!'“¹⁵⁴ („*Patahueca* peló los ojos; en el aire pesaba la menaza del fin del mundo, y dijo a la lechuza: 'Hualí, hualí, tomá tu sal y tu chile...; no te tengo mal ni dita y por si acaso, maldita!'“¹⁵⁵).

Podobně jako sova, i další noční živočich, netopýr, má v díle významné postavení. Mezoamerické kultury toto zvíře spojovaly se silami temnoty a se smrtí. Podle jedné ze známých pověr tito tvorové noci sají lidskou krev, z čehož vychází mytické spojení netopýra (či vampíra) s obětováním a stínáním hlav, přičemž druhá z uvedených činností pravděpodobně představuje metaforu typického chování netopýrů, při kterém srážejí ovoce z korun stromů. S takzvaným Netopýrem smrti (*Camazotzem*) se setkáme také v knize *Popol Vuh*, ve které je tvor popsán jako obludný zabiják.¹⁵⁶ Další mezoamerická tradice považuje netopýra, sovu a pavouka za jednu z podob „pána podsvětí“, *Mictlantecuhtliho*.¹⁵⁷ Asturias pak netopýra vkládá do dění například v jedné z *Legend z Guatemaly*, ve které zvíře symbolizuje noc a vstup do temnoty: „Netopýr se dotkl špičkou jazyka jeho čípku ve štrašlivém z úst do úst, a nechal ho projít...“¹⁵⁸.

152 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 95. ISBN: 73/605-22-8.5.

153 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 123. ISBN: 978-84-206-8834-3.

154 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 11. ISBN: 66/602-22-8.6.

155 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 33.

156 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 97 - 98. ISBN 80-7277-065-9.

157 MARTÍ, Samuel. *Simbolismo de los colores, deidades, números y rumbos*. Estudios de cultura náhuatl, 1960, No. 2, str. 93 – 127. ISSN: 0071-1675. [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/revistas/nahuatl/pdf/ecn02/019.pdf>.

158 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 63.

„Le tocó el murciélago del galillo con la punta de la lengua en un boca a boca espantoso, y lo dejó pasar.“

4.5.2 Zvířata jako nahualové

Kdekdo mluví o nahualismu a nikdo neví, oč vlastně jde. Má své strážné zvíře, říkají o někom, a znamená to, že onen člověk má za sebou zvíře, které ho chrání. Tomuhle lze porozumět, protože jako my křesťané máme svého strážného anděla, věří zase Indián, že má svůj nahual, zvíře, pod jehož ochranou žije.¹⁵⁹

Todo el mundo habla del nahualismo y nadie sabe lo que es. Tiene su nahual, dicen de cualquier persona, significando que tiene un animal que le protege. Esto se entiende, porque así como los cristianos tenemos el santo ángel de la guarda, el indio cree tener su nahual.¹⁶⁰

Hovoříme-li o zvířecím elementu ve vztahu k mezoamerickým kulturám, nelze se nezmínit o nahualismu, smýšlení, které je s guatemalským světem neoddělitelně provázáno. Nahual představuje jakéhosi dvojníka člověka, jeho pomocníka, případně rádce. Jedná se o patrona, který je osobě přiřazen již při narození podle toho, jak určí posvátný kalendář – o prospěšnosti tohoto dvojníka hovoří kupříkladu legenda o Quetzacoatlovi, jemuž nahual radí během cesty podsvětím, kam se vydal pro lidské kosti. Na druhou stranu se ale může jednat také o zlovolného ducha vyskytujícího se na nebezpečných místech (například na křižovatkách), jemuž je lepší se vyhýbat.¹⁶¹

S nahualismem se v díle M. Á. Asturiase setkáváme velmi často, zejména pak v knize *Kukuřiční lidé*. Postavy jsou často zastupovány svými zvířecími protějšky, případně se ve zvířata v průběhu děje proměňují. Setkáváme se tak s větami typu: „Na pastvisku stojí mul, na onom mulovi sedí muž a toho muže smrt neděsí. Skrze jeho oči dívá se na svět on, Gaspar, jeho ruce jsou Gasparovými rukama, zrovna tak i jeho nohy a lýtka pro ten nemilosrdný boj (...).“¹⁶² („En el pasto había un mulo, sobre el mulo había un hombre y en el hombre había un muerto. Sus ojos eran sus ojos, sus manos eran sus manos, su voz era su voz, sus piernas eran sus piernas y sus pies eran sus pies para la guerra (...).“¹⁶³) nebo v jedné z *Legend z*

159 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 191. ISBN: 73/605-22-8.5.

160 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 237. ISBN: 978-84-206-8834-3.

161 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 96. ISBN 80-7277-065-9.

162 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 6. ISBN: 73/605-22-8.5.

163 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 15. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Guatemala: „Jsou to naše masky, za nimi se ukrývají naše tváře! Jsou to naši dvojníci, za ně se můžeme převléci! Jsou naše matka, náš otec (...). Náš nahual!“¹⁶⁴

Ochranitelský princip strážného zvířete a fakt, že nahual je lidské bytosti přiřazen již od jeho prvního setkání se světem, přibližuje následující odstavec:

Ti mladí zase, jejich vnuci, jejich synové, přijdou po letech, jestliže jim bude dopřáno dlouho žít, aby stanuli tváří v tvář svým nahualům, zvířatům, která každého z nich ochraňují. Ti, kdo sestoupí do podzemních slují, za pahorky, které se navzájem snoubí, až za zhoubnou mlhu, jdou vstříc svému nahualovi, strážnému zvířeti, svému druhému já, jež se jim ukáže v živoucí podobě, jak je obsaženo v temné a vlhké hloubi jejich osoby. Zvíře a lidská bytost spjaté v nich v jedno z vůle otců už od narození, což je niternější příbuzenství než pouta spojující tě s rodiči nebo sourozenci (...).¹⁶⁵

Ellos mismos, sus nietos, sus hijos, vendrán después, si la vida les da licencia, para las confrontaciones con sus nahuales o animales que les protegen. Los que bajan a las cuevas subterráneas, más allá de la niebla venenosa, van al encuentro de su nahual, su yo-animal-protector que se les presenta en vivo, tal y como ellos lo llevan en el fondo tenebroso y húmedo de su pellejo. Animal y persona coexistentes en ellos por voluntad de sus progenitores desde el nacimiento, parentesco más entrañable que el de los padres y hermanos (...).¹⁶⁶

Propojení člověka a zvířete - dvojníka je blíže popsáno a jistým způsobem dovysvětleno také v dalších vybraných odstavcích, které dokládají propojenost Asturiasova díla s konceptem nahualismu a se smýšlením původních kultur obecně:

Zaříkávač a jelen Sedmiúhorák byli to...tožní. Vystřelil jsem na jelena a ukrátil jsem život zaříkávači, protože ti dva byli jedno a totéž. Byli totožní. (...) Byli oba jeden a týž prst. Ne dva. Ale jeden jediný. Zaříkávač a jelen Sedmiúhorák, jako ty se svým vlastním stínem, jako ty se svou vlastní duší, jako ty se svým vlastním dechem.¹⁶⁷

164 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 30.

„¡Son nuestras máscaras, tras ellas se ocultan nuestras caras! ¡Son nuestros dobles, con ellos nos podemos disfrazar! ¡Son nuestra madre, nuestro padre (...). ¡Nuestro nahual!“

165 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 324. ISBN: 73/605-22-8.5.

166 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 385. ISBN: 978-84-206-8834-3.

167 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 63. ISBN: 73/605-22-8.5.

El curandero y el venado, para que vos sepás, eran énticos. Disparé contra el venado y ultimé al curandero, porque eran un solo los dos, énticos. (...) Eran el mismo dedo. No eran dos. Eran uno. El curandero y el Venado de las Siete-rozas, como vos con su sombra, como vos con tu alma, como vos con tu aliento.¹⁶⁸

Proměnu ve strážné zvíře, tedy nahual, podrobněji popisuje také následující úryvek z knihy *Kukuřiční lidé*:

Svrhl ze sebe svůj lidský krunýř, onen krunýř hadrové loutky s uslzenýma očima, svůj tragický zármutek muže, kterému hlodá v duši vzpomínka na ženu, z níž se stala hromádka kostí, údů a vlasů (...). Vymkl se svému lidskému krunýři a skokem byl na hromadě písku s vlahými zrníčky (...). Stačilo se na něho podívat a byl to vskutku jelen svým tělem, i hlavu měl jako jelen, nohy jako jelen, a jelení bylo i jeho chování, jelení jeho ohon, jeho zadek. Opravdový jelen se sedmi skrvnami na šiji, sedmi sopečnými vyvřelinami mezi hroty parůžků, se zlatým medem, jenž se linul z jeho temnozlatých očí. A Nicho zase, i když bez řeči, dosvědčuje, že je kojot skrze své zuby, zrna mléčné kukuřice, skrze své protáhlé tělo, tu pilku pilující, která se vždy vrhá směrem vpřed, svými tlapkami, tou dešťovou přeháňkou, svýma ohnivýma očima, z nichž jiskry šlehají, svým prudkým dechem, zbystřeným vnímáním a dychtivostí. Život tam za pahorky, jež se navzájem snoubí, je zrovna tak skutečný jako život kdekoli jinde.¹⁶⁹

Dejó su caparazón de hombre, muñeco de trapo con ojos goteantes, su trágico duelo de hombre inseparable del recuerdo de su mujer convertida en un montón de huesos, y carne, y pelo (...). Dejó su caparazón de hombre y saltó a un arenal de aretinas tibias (...). Viéndolo bien, su cuerpo era de venado, su cabeza era de venado, sus patas eran de venado, su cola, sus modales, su trasero. Un venado con siete cenizas en el testuz, siete erupciones blancas de volcán entre los cuernitos de aguijón con miel dorada nacida de sus ojos de oro oscuro. Y él, sin decirlo, proclama ser coyote con sus dientes de mazorca de maíz blanco, su alargado cuerpo de serrucho serruchado, echado siempre hacia delante, sus cuatro patas de lluvia corredora, sus quemantes ojos de fuego líquido, su lengua, su acecido (al acezar hacía sufulufufufú...), su entendimiento, sus cosquillas. La vida más allá de los cerros que se juntan es tan real como cualquier otra vida.¹⁷⁰

168 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 84. ISBN: 978-84-206-8834-3.

169 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 322. ISBN: 73/605-22-8.5.

170 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 383. ISBN: 978-84-206-8834-3.

S nahualismem a představou metamorfózy jako takové souvisí personifikace zvířat a přírodních prvků, na kterou v Asturiasově tvorbě často narazíme. Popisy událostí, během kterých se neživé prvky chovají jako živoucí bytosti, případně jako lidé, mohou poukazovat na provázanost všech součástí přírody, případně na propojení mayského vesmíru, ve kterém existují všechny elementy ve vzájemných vztazích, jako takového. Teorii nahrávají příběhy, ve kterých najdeme situace typu: „Ted', ted' už vědí kameny, proč ji hledá. Ted', ted' už vědí stromy, proč ji hledá. Ted'...vědí hvězdy, proč ji hledá. I řeky to už vědí...“¹⁷¹ („Ahora, ahora ya saben las piedras por qué la busca. Ahora, ya saben los árboles por qué la busca. Ahora, ya saben las estrellas por qué la busca. Los ríos por qué la busca...“¹⁷²), případně: „A velkými skoky začaly utíkat kameny, které narážely do kapoků a stromy pak padaly jako mrtvé slepice (...).“¹⁷³, nebo „Jílovitá půda, křoviny a jezírko, kam chodívala oblaka pít vodu.“¹⁷⁴ („Terreno barroso, montales y una laguneta, adonde las nubes bajaban a beber agua.“¹⁷⁵). Asturiasův svět je se zvířaty neoddělitelně propojen.

4.6 Symbolika barev a čísel

Bratry listonošovými jsou vichry, které přinášejí a v náručí jinam nesou poselství ročních období. Medového období: Jara... Období soli: Léta... Období ryb: Zimy... A Podzimu, období, kdy země počítá na hřbitově mrtvé naklánějícího se roku: jeden, dva, tři, čtyři, pět, deset, sto, tisíc, zde, tam, kdesi v dálce...a tolik a tolik jich ještě je v jiných končinách!¹⁷⁶

¡Hermanos del correo los vientos que traen y llevan la misiva de las estaciones! ¡La estación de la miel, Primavera; la estación de la sal, Verano; la estación de los peces, Invierno, y el Otoño, la estación de la tierra que cuenta los muertos del año en el camposanto: uno, dos, tres, diez, cien, mil, aquí, allá, más allá, y tantos y tantos en otros lugares!¹⁷⁷

171 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 314. ISBN: 73/605-22-8.5.

172 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 373. ISBN: 978-84-206-8834-3.

173 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 31.

„Y a grandes saltos empezaron a huir las piedras, dando contra las ceibas, que caían como las gallinas muertas (...).“

174 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 144. ISBN: 73/605-22-8.5.

175 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 181. ISBN: 978-84-206-8834-3.

176 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 318. ISBN: 73/605-22-8.5.

177 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 378 - 379. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Barvy, čísla a s nimi spojené světové strany hrály ve smýšlení původních mezoamerických kultur zásadní roli. Pojetí a významy těchto elementů jsou spojeny s přírodními cykly a neustálým pohybem vesmíru, jemuž lidé Mezoameriky přikládali hlavní význam. Každý komponent tvoří jednu z nepostradatelných součástí harmonického celku založeném na vzájemné rovnováze. Symbolika čísel a barev, stejně jako pohybu, je založena na letitém detailním pozorování a zkušenostech indiánů, které se pak odrážejí v jejich rituálech, hudbě, tancích či zpěvech.¹⁷⁸

Hovoříme-li o barvách a jejich významu pro studované kultury, musíme si uvědomit, že i přes jejich zásadní význam a zažitou tradici se jejich symbolika měnila v průběhu času, stejně tak, jako se jejich role měnila napříč jednotlivými komunitami. Záleželo také na estetickém cítění v dané oblasti – barvy byly mnohdy používány v architektuře kvůli prosté preferenci. Důležité ovšem je, že nejčastěji používanou trojicí barev byla kombinace modrozelené, červené a žluté. Volba těchto tří je pravděpodobně spojena s proměnami lidské krve jakožto nejdůležitější tělní tekutiny (žlutá byla spojována s barvou lidské kůže, pod kterou krev proudí; modrá symbolizovala krev proudící v žilách a červená znázorňovala krev vytékající z ran). Modrá barva ovšem může být spojena rovněž s vodním živlem, další pro tamější kultury nepostradatelnou tekutinou. Červená barva také symbolizovala východ Slunce.¹⁷⁹ V *Legendách z Guatemaly* se ovšem setkáme také s červenou barvou ve spojení se Sluncem zapadajícím: „Červená clona, barva podvečera, kouzlo červené barvy podvečera.“¹⁸⁰, stejně tak s červeným zbarvením jako metaforou boje, případně války: „Červený Cuculcán (bez chůd): červené podkolenky, červený oděv bojovníka, červená maska bojovníka s červenými vousy, červený chochol bojovníka před červenou clonou (...)“¹⁸¹.

Žlutá barva byla nejčastěji provázána s pokrmem, zřejmě kvůli tomu, že tímto zbarvením je charakteristická jedna z typických plodin Mezoameriky, kukuřice. V Asturiasově díle se tedy setkáme se žlutými králíky v konexi s kukuřičným bohem, ale také s

178 MARTÍ, Samuel. *Simbolismo de los colores, deidades, números y rumbos*. Estudios de cultura náhuatl, 1960, No. 2, str. 93. ISSN: 0071-1675. [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/revistas/nahuatl/pdf/ecn02/019.pdf>.

179 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 31 - 32. ISBN 80-7277-065-9.

180 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 109.

„Cortina roja, color de la tarde, magia del color rojo de la tarde.“

181 Ibid. Str. 109.

„Cuculcán rojo (sin zancos): calzas rojas, traje rojo de guerrero, máscara roja de guerrero con bigotes rojos, plumajes rojos de guerrero, frente a la cortina roja (...)“

postavou, jejíž jméno je doplněno další charakteristikou: „Gaspar, žlutý květ v plynutí času (...).“¹⁸² („El Gaspar, flor amarilla en el vaivén del tiempo (...).“¹⁸³). Žlutavé zabarvení je ovšem spojeno také se Sluncem a denními dobami: „Žlutá clona, barva rána, kouzlo žluté barvy rána. Žlutý Cuculcán, žlutá tvář a ruce, žluté vlasy, žluté podkolenky, žlutý oděv, žlutá maska, žluté peří, žluté náramky, před žlutou clonou, barvou rána.“¹⁸⁴

Co se týče barvy černé, kterou v rozebíraných dílech nezdávka nalezneme, její symbolický význam většinou souvisí s nocí, smrtí, případně s temnými silami obecně. Tato konexe je zřejmá v úryvku z *Legend z Guatemaly*: „Černá clona, barva noci, kouzlo černé barvy noci. Cuculcán se svléká. Nechá spadnout svou masku, toulec, podkolenky i červené ozdoby. Zdá se, že má u nohou krvavé skvrny, kapky soumraku.“¹⁸⁵

Vidíme, že Mayové s oblibou spojovali barvy s jednotlivými částmi dne, a to zřejmě podle barvy převažující v přírodě v danou denní dobu. Nejedná se ovšem o jedinou významnou spojitost. Mezoamerické kultury celkově propojovaly barvy například se směry a světovými stranami, ale také s časovými obdobími nebo s vrstvami vesmíru. Bůh Chaak tak, kupříkladu, měl-li orientaci v prostoru, působil jako „Červený Chaak východu“, „Bílý Chaak severu“, „Černý Chaak západu“, nebo „Žlutý Chaak jihu“. Zelená barva pak příslušela středovému bodu.¹⁸⁶

Čtyři světové strany však mají stěžejní význam i co se týče čísel a jejich symboliky. Mayský svět jako takový se ve smýšlení této kultury rozprostíral do čtyř základních bodů, případně směrů. V těchto stěžejních bodech byly někdy vyobrazené ceibové stromy, každý zbarvený do jedné ze základních barev.¹⁸⁷ Věty typu: „Nicho Aquino uslyšel s očima

182 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 14. ISBN: 73/605-22-8.5.

183 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 24. ISBN: 978-84-206-8834-3.

184 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 104.

„Cortina amarilla, color de la mañana, magia del color amarillo de la mañana. Cuculcán amarillo, cara y manos amarillos, cabellos amarillos, zancos amarillos, traje amarillo, máscara amarilla, plumas amarillas, brazaletes amarillos, frente a la cortina amarilla, color de la mañana.“

185 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 119.

„Cortina negra, color de la noche, magia del color negro de la noche. Cuculcán va desvistiéndose. Deja caer la máscara, el carcaj, las calzas y los atavíos rojos. Parecen a sus pies manchas de sangre, salpicaduras de crepúsculo.“

186 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 32. ISBN 80-7277-065-9.

187 MARTÍ, Samuel. *Simbolismo de los colores, deidades, números y rumbos*. Estudios de cultura náhuatl, 1960, No. 2, str. 103. ISSN: 0071-1675. [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/revistas/nahuatl/pdf/ecn02/019.pdf>.

zavřenýma, jak hážou popel veškeré oné korespondence do čtyř nebeských stran.¹⁸⁸ („El señor Nicho, con los ojos cerrados, oyó que arrojaban la ceniza de la correspondencia a los cuatro nudos del cielo.“¹⁸⁹) nebo: „Ať je pěkný život vašich udržovatelů, živitelů vašich úst a těl, ó Duchové nebe, ó Duchové země, ó Mocná sílo, ó Deštivý, Vulkáne, v Nebi, na Zemi, ve čtyřech rozích, vrších, dokud existuje rozbřesk, dokud existuje kmen, ó bozi!“¹⁹⁰ napovídají tomu, že přítomnost původních kultur je v Asturiasově světě nepopíratelná. V jedné z povídek se rovněž „před vstupem do Xibalby kříží čtyři cesty“¹⁹¹. Významné číslo čtyři se objevuje i v následujícím odstavci vyňatém z knihy *Kukuřiční lidé*, ve kterém najdeme okatou aluzi na posvátnou knihu Mayů *Popol Vuh*:

Čtyři dny zůstanou na té vzdušné planině zavěšené na sloupech cejbových kmenů nad pozemskou plání ti, kteří vyšli z černé temnoty jeskyní do bílé temnoty mlh. Čtyři bezesné dny a čtyři bezesné noci prodleli (...). Čtvrtého dne, když se slunce sklání k západu, čarodějové jim ohlásí, že už nejsou dřevěnými muži, že už nejsou loutkami z hlubokých lesů, a zavedou je rovnou na zem (...).¹⁹²

Cuatro días pasan en esta llanura aérea suspendida de las columnas de las ceibas sobre la tierra llana, los que salieron de la negra oscuridad de las cavernas a la blanca oscuridad de la neblina. Cuatro días y cuatro noches sin dormir (...). Al cuarto día, al voltear el sol hacia Poniente, los brujos les anuncian que no son muñecos de los bosques, y les dan paso a la tierra llana (...).¹⁹³

Dalšími významnými čísly jsou trojka, šestka, devítka a třináctka. Číslo tři bylo obvykle spojováno se třemi kameny *tenamaztli*, tedy ohništěm, byla také posvátným číslem ženského prvku, zatímco mužskému prvku příslušelo číslo čtyři. Číslo šest, devět a třináct pak mají, podobně jako číslo čtyři, které v mezoamerické tradici obvykle zaujímá hlavní

188 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 320. ISBN: 73/605-22-8.5.

189 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 380. ISBN: 978-84-206-8834-3.

190 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 29.

„¡Que sea buena la vida de vuestros sostenes, de vuestros nutridores ante vuestras bocas, ante vuestros rostros, oh Espíritus del Cielo, oh Espíritus de la Tierra, oh Fuerza Envuelta, oh Pluvioso, Volcán, en el Cielo, en la Tierra, en los cuatro ángulos, en las cuatro extremidades, en tanto exista el alba, en tanto exista la tribu, o dioses!“

191 Ibid. Str. 27.

„Cuatro caminos se cruzan antes de Xibalbá.“

192 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 327. ISBN: 73/605-22-8.5.

193 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 388 - 389. ISBN: 978-84-206-8834-3.

postavení, rituální a zbožšťovací funkci. Devítka pak bývá spojována s „devíti muži noci“, kteří obvykle vykazovali d'ábelské znaky a objevují se jak v mayské, tak v aztécké tradici. Třináctka pak symbolizovala představu třinácti nebes (pod kterými se nacházelo devět „spodních“ světů).¹⁹⁴ Význam těchto čísel a jejich propojení s dílem Asturiasovým dokládá jejich časté opakování v textu. Setkáváme se jak s „devíti muži“, tak s frekventovaným užitím počtu tří nebo šesti elementů:

Šest mužů osídlilo Zemi stromů: tři, kteří přišli s větrem a tři, kteří připluli s vodou, ačkoli nebylo vidět více než tři. Tři byli schovaní v řece a viděli je pouze ti, kteří přišli s větrem a sestoupili z hory, aby se napili vody.¹⁹⁵

Číslo sedm mezoamerické kultury užívaly zejména ve spojitosti s hojností, jeho význam je obvykle spojován se semínky, případně s kukuřicí.¹⁹⁶ V *Kukuřičných lidech* se s ním setkáváme jako se „dnem, kdy začaly věštby“. Nutno podotknout, že také číslo pět mělo svou podstatnou roli (naráží na motiv čtyř rohů a středového bodu uprostřed). Odpočítávání jednotlivých dní zdůrazňuje rituální význam čísel, kterému původní kultury přikládaly velkou váhu:

Po smrti Gaspara Ilóma vystoupili světluškoví čarodějové na Pahorek hluščů a celých pět nocí, celých pět dní lkali a nařikali s jazykem břítkými trny prořatým, a dne šestého, v předvečer velkého proklínání, zachovali mlčení, při němž krev schne v ústech, a když nastal sedmý den, začali pronášet svoje věštby.¹⁹⁷

Después de la muerte de Gaspar Ilom, los brujos de las luciérnagas subieron al Cerro de los Sordos y cinco días y cinco noches lloraron con la lengua atravesada con espinas, y el sexto, víspera del día de las maldiciones, guardaron silencio de sangre seca en la boca, y el séptimo día hicieron los augurios.¹⁹⁸

194 MARTÍ, Samuel. *Simbolismo de los colores, deidades, números y rumbos*. Estudios de cultura náhuatl, 1960, No. 2, str. 103 - 106. ISSN: 0071-1675. [online]. [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/revistas/nahuatl/pdf/ecn02/019.pdf>.

195 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970, str. 29.

„Seis hombres poblaron la Tierra de los Árboles: los tres que venían en el viento y los tres que venían en el agua, aunque no se veían más que tres. Tres estaban escondidos en el río y sólo les veían los que venían en el viento cuando bajaban del monte a beber agua.“

196 MARTÍ, Samuel. *Simbolismo de los colores, deidades, números y rumbos*. Estudios de cultura náhuatl, 1960, No. 2, str. 107 - 108. ISSN: 0071-1675. [online]. [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/revistas/nahuatl/pdf/ecn02/019.pdf>.

197 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 28. ISBN: 73/605-22-8.5.

198 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 43. ISBN: 978-84-206-8834-3.

4.7 Představa podsvětí a nebe

Život tam za pahorky, jež se navzájem snoubí, je zrovna tak skutečný jako život kdekoli jinde. Avšak není mnoho těch, kterým se podařilo dostat se za podzemní mlhu, až k zářivým jeskyním, nechat ovšem za sebou pláň plné nerostů, žlutých, záhadných, fosforeskujících nerostů, v nichž utkvěla duha (...). A ti, jimž se podařilo proniknout za podzemní mlhu, odpovídají po návratu komukoli na jeho otázky, že neviděli vůbec nic, mlčí celí ohromení a dávají druhým na srozuměnou, že znají tajemství světa, který je ukryt v hloubi pod pahorky.¹⁹⁹

La vida más allá de los cerros que se juntan es tan real como cualquier otra vida. No son muchos, sin embargo, los que han logrado ir más allá de la tiniebla subterránea, hasta las grutas luminosas, sobrepasando los campos de minerales amarillos, enigmáticos, fosforescentes, de minerales de arco iris fijo (...). Y los que han logrado ir más allá de la tiniebla subterránea, al volver cuentan que no han visto nada, callan cohibidos dejando entender que saben los secretos del mundo que está oculto bajo los cerros.²⁰⁰

Právě těmito větami popisuje Asturias, ve zřejmé aluzi na knihu *Popol Vuh*, cestu a následnou zkušenost se světem „tam za pahorky“. Můžeme spekulovat o tom, zda se jedná o mayskou *Xibalbu* či jiné podsvětí mezoamerických kultur, jasné ovšem je, že úskalí poutě, atmosféra děsu, tmy a zkoušky, které musí poutníci podstoupit, nápadně mytickou cestu připomínají.

V podvědomí mezoamerických kultur bylo podsvětí místem nehostinným, často spojovaným s jeskyněmi sloužícími jako vchod do oné temné říše. V kultuře Mayů bylo toto podzemní místo nazýváno *Xibalba*, tedy „místo strachu“, které bylo v *Popol Vuh* popsáno jako prostor plný nástrah, v němž mezi sebou lidé a bozi vedli válku. Podsvětí mělo (nejen u mayské tradice) obvykle několik vrstev – Mayové jej dělili na devět sestupných úrovní, přičemž každá z nich byla podmaněna jedním Pánem noci. *Xibalba* byla místem, kam se po smrti ubírali padnuvší osoby, předtím ovšem musely podstoupit náročnou cestu, na kterou je obvykle pozůstali vybavili jídlem, pitím a dalšími dary. Někteří obdrželi například jadeitové perly jako poplatek, kterého mohli v podzemí využít. Co se týče významných, případně aristokratických vrstev, jejich příslušníci byli mnohdy doprovázeni svými psími společníky.

199 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 322 - 323. ISBN: 73/605-22-8.5.

200 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 383 - 384. ISBN: 978-84-206-8834-3.

Nutno podotknout, že náboženské systémy Mezoameriky nespojovaly morální chování člověka během života s kvalitou jeho pobytu v říši mrtvých. Ten závisel spíše na způsobu úmrtí, což můžeme považovat za jeden z velkých rozdílů oproti křesťanské tradici.²⁰¹

Asturiasova tvorba nabízí mnoho scén připomínajících motiv cesty do země mrtvých, či do podzemí jakožto domova nejen páchnoucích bohů, ale také tvorů spojovaných s temným podzemím. Narazíme tak na místa, která jsou „jeskyněmi, jež se vinou jako slizké hadí kůže, jenže prázdné, hned se opět rozevrou, takže jejich prostory jsou klenuté jako chrámy“²⁰² („las cuevas que aquí se enroscan igual que cueros pegajosos de serpientes que hubieran quedado vacíos, donde no estuviera la serpiente, sólo el cuero, allá se ensanchan en espacios abovedados como iglesias“²⁰³).

V *Kukuřičných lidech* se setkáme s cestou temnotou, po které poutník dojde do „místa nevidaného světla“. Této chvíli předchází devět dní temnoty (všimněme si čísla, jehož symbolický význam bývá spojován s temnými silami) a devět nocí plných útrap a nesnází, včetně snahy nespadnout do temné vody, kterou Mayové ve svých představách umísťovali právě do podzemní říše. Místo „nevidaného světla“ může být ve spojitosti s mezoamerickou představou „slunečního ráje“, o kterém se zmiňuje Taube. Ten ve své studii doplňuje, že rajske místo bylo v yucatéckém smýšlení prostorem jemnosti a klidu plným rozkvetlých květin a příjemných vůní.²⁰⁴

Co se týče představy nadpozemského prostoru, tedy oblohy, ta byla většinou mezoamerických kultur prezentována jako sídlo bohů, nebyla jí ovšem přisuzována, v kontrastu ke křesťanské představě, jednoznačně pozitivní hodnota. I zde se setkáváme s dualitou typickou pro Maye i další předkolumbovské společnosti. Nebe bylo vnímáno stupňovitě (to mayské se například skládalo ze třinácti nad sebou uspořádaných vrstev, přičemž jednou z nich byl zemský povrch). S podzemní říší jej spojoval posvátný strom ceiba, prostřednictvím kterého mohli zemřelí putovat mezi jednotlivými rovinami či světy.²⁰⁵

201 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 110. ISBN 80-7277-065-9.

202 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981, str. 323. ISBN: 73/605-22-8.5.

203 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018, str. 384. ISBN: 978-84-206-8834-3.

204 TAUBE, Karl. *Flower Mountain: Concepts of Life, Beauty, and Paradise among the Classic Maya*. The University of Chicago Press on behalf of the Peabody Museum of Archaeology and Ethnology. Anthropology and Aesthetics, Spring, 2004, No. 45, str. 69- 98. [online]. [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/20167622>.

205 KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, str. 102 - 103. ISBN 80-7277-065-9.

Zajímavé je, že ve vybraných dílech M. Á. Asturiasa narazíme jak na prvky pocházející z mytického světa původních kultur, tak na střípky křesťanské tradice, přičemž nezdá se, že tyto dvě nacházejí v určitém konfliktu. Zejména v *Kukuřičných lidech* a v *Panu prezidentovi* je implicitně nastíněn neutuchající spor mezi dvěma prvky, lidmi utlačovanými a svrchovanou silou, která se území snaží zmocnit neprávem. V první zmíněné knize je touto silou touha kukuřičářů podmanit si ilómskou půdu a zneužít ji za účelem finančního zisku. V druhé z uvedených děl je pak svrchovanou silou, neoprávněným vládcem a utlačovatelem sám prezident – diktátor. Obě díla pak sporadicky nastiňují motiv uvěznění a pobytu v uzavřeném, temném prostoru, který nápadně připomíná prvky podzemního světa tak, jak si ho představovaly předkolumbovské kultury.

Nutno podotknout, že i v *Legendách z Guatemaly* nalezneme jistou dvojakost, kdy je zmiňován Bůh ve spojitosti s křesťanskou tradicí, případně se hovoří o d'ábelských silách, které nepřipomínají pouze tradici mayskou. Zajímavé pochopitelně je, že mezoamerická představa nebe a pekla, případně nebe a podsvětí, je v některých bodech křesťanské představě podobná, přestože se obě tradice vyvíjely nezávisle na sobě. Na závěr kapitoly bych ráda uvedla krátký popis z knihy *Pan president*, kde, jak se domnívám, můžeme ve vztahu k tématu této části práce nalézt prvky obou světů, které se na území Guatemaly, Asturiasova milovaného domova, po tolik let potýkaly – a je diskutabilní, zda v tomto případě můžeme užít minulého času - se vzájemným neporozuměním:

Při prvním výstřelu se *Pañaca* svalil na kamenné schodiště. Druhá rána dokonala to dílo. Turci se přikrčili mezi dvojím třesnutím. A nikdo neviděl nic. Jenom z jednoho okna arcibiskupského paláce pomáhaly oči světcovy onomu nešťastníkovi dobře umřít; a ve chvíli, kdy se jeho tělo kutálelo po schodech dolů, ruka s ametystovým prstenem dávala *Pañacovi* rozhřešení, otvírajíc mu cestu do království božího.²⁰⁶

Al primer disparo el *Pelele* se desplomó por la gradería de piedra. Otro disparo puso fin a la obra. Los turcos se encogieron entre dos detonaciones. Y nadie vio nada, pero en una de las ventanas del Palacio Arzobispal, los ojos de un santo ayudaban a bien morir al infortunado y en el momento en que su cuerpo rodaba por las gradas, su mano con esposa de amatista, le absolvía abriéndole el Reino de Dios.²⁰⁷

206 ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971, str. 52. ISBN: 66/602-22-8.6.

207 ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982, str. 81.

Závěr

Svět Miguela Ángela Asturiase, jak nám ho přibližuje svým dílem, je spletitou cestou po Guatemale lemovanou střípky mnohdy téměř zapomenuté minulosti. Aniž by se autor uchýlil ke konkretizaci nebo přímému popisu kulturních zvyků a jevů, daří se mu zavést čtenáře přímo do vlastní domoviny, která se pro něj stala jakýmsi kotlem mísícím v sobě různé tradice, zvyky a druhy smýšlení. Kouzlo jeho díla spočívá v přirozenosti, se kterou jemně vkládá tajemný, někdy doslova magický svět předkolumbovských civilizací do zdánlivě běžných situací. S přímostí prezentuje brutalitu každodenního života, se kterou se setkávají tamější lidé, stejně jako krásu barevných per posvátných ptáků kroužících guatemalskými legendami. Asturiasovo dílo je střetem kultur, je jejich soužitím, stejně jako je jejich kritikou a úpadkem. Zorientovat se v mnohovrstevném vesmíru tohoto autora není lehké, otázkou je, zda-li je to vůbec cílem, jehož by se měl čtenář snažit dosáhnout; zda-li je podstatné rozluštit všechny skryté kódy a podrobnosti, nebo spíše ponořit se do chaosu textu a vychutnat si jeho kouzlo. Chtěl autor svou tvorbou vyzdvihnout podobu Guatemaly ve své komplikovanosti a nerozlučitelnosti? Měla jeho tvorba vystihnout pocit ztracenosti obyvatel této země v chaosu změn a nelítostných ran historie? Bylo jeho cílem, aby si čtenář uvědomil promyšlenost díla?

Otisk původních mezoamerických civilizací, zejména pak kultury Mayů, ke které měl Asturias nejbližší, se zdá v jeho tvorbě zřejmý. Hovoříme-li o dílech *Legendy z Guatemaly* (*Leyendas de Guatemala*), *Pan president* (*El señor Presidente*) a *Kukuřiční lidé* (*Hombres de maíz*), které jsou rozebírány v této diplomové práci, jejich provázanost s mayskou kulturou dokazuje výskyt stejných, případně podobných elementů významných rovněž pro tradici zmíněné civilizace. Jedná se zejména o vidění světa jako celku skládajícího se ze vzájemně propojených komponentů, světa, ve kterém hrála stěžejní roli příroda a harmonie všech jejích součástí. Podstatnou roli hrají přírodní elementy jako hvězdy a planety, vodní živel, půda nebo hory. Jejich přítomnost a role, které v textu zastávají, odkazují na mayské smýšlení a často se podobají svému vyobrazení například v uctívané mayské knize *Popol Vuh*. V analyzovaných dílech nezdědka narazíme na symbolický význam zvířat i jiných přírodních prvků, často se znaky bohů, který záměrně není vysvětlen, ale představuje aluzi na náboženství Mayů či, méně často, jiných původních kultur. Asturias naráží také na problém

nelegitimního využívání půdy, ale i jejích lidí, navždy se svou zemí provázaných. Téma utlačování, zneužívání, případně omezování svobod člověka jiným způsobem je dalším všudypřítomným prvkem ve studované tvorbě.

Asturias nechal ve všech třech knihách nejen stopy Mayů, ale i sebe samého. Mýty a legendy mohou být v prvním zmíněném díle *Legendy z Guatemaly* vyobrazeny poněkud jasněji, přesto zde autor ponechal něco ze své osobitosti a přiblížil guatemalskou kulturu vlastním stylem. V knize *Kukuřiční lidé* nás už zavádí přímo do magického světa Guatemaly tak, jak ho sám zažil, nebo jak si ho dokresloval. *Pan president* je pak kritikou, výsměchem, možná i obžalobou nejen politického režimu, ale celkové situace, ve které se autorova vlast nacházela na společenské, ekonomické i kulturní rovině. Ačkoli zdánlivě odlišné, všechny tři publikace jsou provázané společným vláknem představ, příběhů a historických událostí, které tvoří základ tvorby Miguela Ángela Asturiase. Zavádí nás tak do světa, ve kterém se mísí mytická tradice mayské populace s evropskou kulturou, do světa, který je bludištěm jak pro poutníky, tak pro ty, kteří záhadnému místu říkají domov.

Resumé

Zaměřením diplomové práce je svět původních kultur Guatemaly a jejich vliv na dílo světoznámého autora Miguela Ángela Asturiase. Vzhledem k jeho původu a průběhu života úzce propojenému s indiánským obyvatelstvem, případně s jeho odkazem, je první část věnována právě spisovatelově životní cestě a dílu. Dětství na venkově, matka s mayskými předky i chůva, která malému chlapci vyprávěla tradiční legendy, jsou základními stavebními kameny autorova literárního díla.

Druhou částí je shrnutí historického vývoje a základních informací ohledně kultur vyskytujících se na území dnešní Guatemaly. Obraz mýtů, zvyků a tradic těchto předkolumbovských obyvatel je přítomen v rozebíraných dílech a zakomponován do příběhů nastiňovaných Asturiasem.

Poslední a zároveň stěžejní částí je studie vlivu zmíněných původních kultur na díla *Legendy z Guatemaly (Leyendas de Guatemala)*, *Pan president (El Señor Presidente)* a *Kukuřiční lidé (Hombres de maíz)*. Přítomnost indiánského světa ve vybraných knihách je nepopíratelná. Asturias se často inspiruje mýty a legendami, na které narazíme například v posvátné knize Mayů *Popol Vuh* (které je překladatelem). Nežřídko narazíme na motivy, které jsou pro původní kultury významné (motiv kukuřice jakožto uctívané plodiny a zároveň masa lidí; voda, která uhasí žízeň a zavlaží suchou půdu, ale zároveň skýtá nebezpečí; hora, která spojuje podzemí s nebem a může v sobě skrývat poklad nebo rajské místo...), případně se setkáme s jednou z typických legend jako takovou. Neméně podstatná je přítomnost střetu guatemalských obyvatel s novým elementem, utlačovatelem, který se vyskytuje v různých podobách a reprezentuje neoprávněné nabytí moci.

Resumen

La tesis tiene como objetivo estudiar el mundo de las culturas originales de Guatemala y sus influencias sobre la obra del autor mundialmente conocido Miguel Ángel Asturias. Dado que el linaje así como el transcurso de la vida del autor están estrechamente enlazados con el pueblo indígena, eventualmente con su herencia, la primera parte del trabajo está dedicada al camino de la vida y a la obra del escritor. La infancia en el campo, la madre con antepasados mayas y la niñera que le contaba las leyendas tradicionales al muchacho, son las piedras fundamentales de la obra literaria del autor.

La segunda parte consta de un resumen del desarrollo histórico e informaciones básicas acerca de las culturas existentes en el territorio del país hoy llamado Guatemala. La imagen de los mitos, costumbres y tradiciones de esas culturas precolombinas está presente en las obras estudiadas, al igual que está impresa en las historias presentadas por Asturias.

La última parte, que es crucial, se centra en el estudio del impacto de las culturas originales mencionadas previamente sobre las obras *Leyendas de Guatemala*, *El Señor Presidente* y *Hombres de maíz*. La presencia del mundo indígena en los libros elegidos es indudable. Frecuentemente Asturias se inspira en los mitos y leyendas provenientes, por ejemplo, del libro sagrado de los Maya *Popol Vuh* (del que es traductor). A menudo encontramos motivos importantes para la cultura indígena (el motivo del maíz como la planta sagrada y como la carne del hombre; el agua que sacia la sed, que riega la tierra en sequía, pero, a la vez, puede representar el peligro; la montaña que entrelaza el subterráneo con el cielo y puede ocultar en sí un tesoro o un lugar paradisíaco...), eventualmente encontramos una de las leyendas típicas como tal. No menos importante es la presencia del conflicto de la gente guatemalteca con un elemento nuevo, el opresor, que toma varias imágenes y representa el logro del poder ilegítimo.

Bibliografie

Primární literatura:

ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Cuba: Casa de las Américas, 1982.

ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz*. Madrid: Alianza Editorial, 2018. ISBN: 978-84-206-8834-3.

ASTURIAS, Miguel Ángel. *Kukuřiční lidé*. Praha: Svoboda, 1981. ISBN: 73/605-22-8.5.

ASTURIAS, Miguel Ángel. *Leyendas de Guatemala*. Madrid: Salvat Editores, 1970.

ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Praha: Svoboda, 1971. ISBN: 66/602-22-8.6.

Sekundární literatura:

BELLINI, Giuseppe. *Mundo mágico y mundo real: la narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2008. [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv414>.

HENIGHAN, Stephen. *Assuming the light: The Parisian Literary Apprenticeship of Miguel Ángel Asturias*. Oxford: Legenda, 1999, str. 14. ISBN 13: 978-1-900755-19-1.

KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-065-9.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN: 978-80-7422-368-6.

KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Náboženství Mayů*. Praha: Karolinum, 2019. ISBN: 978-80-246-4218-5. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2033171&lang=cs&site=ehost-live>.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Dějiny Střední Ameriky*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-246-3992-5.

LEAL, Luis. *Myth and Social Realism in Miguel Angel Asturias*. Penn State University Press: Comparative Literature Studies, Sep., 1968, Vol. 5, No. 3, Str. 237-247. [online]. [cit. 2020-07-04]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/40467762>.

LÓPEZ, Luis Alberto. *Definiendo lo Maya*. México: Cacciani S. A. de C. V., 2010. ISBN: 978-968-934-252-6. [online]. [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=396635&lang=cs&site=ehost-live>.

MARTIN, Carlos. *Hispanoamérica: mito y surrealismo*. Bogotá: Procultura, 1986. ISBN: 9043-14-3. WITSCHY, Walter. *Encyclopedia of the ancient Maya*. London: Rowman & Littlefield, 2016. ISBN: 978-0-7591-2286-4. [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=bHcgCwAAQBAJ&lpg=PA300&ots=_iDTnaMkIy&dq=flowering%20mountain%20maya&hl=cs&pg=PA299#v=onepage&q=flowering%20mountain%20maya&f=false.

MARTIN, Gerald. „Introducción del coordinador“. In: ASTURIAS, Miguel Ángel. *Hombres de maíz. Edición crítica*. Coord. Gerald Martin. Madrid: ALLCA XX, 1997. ISBN: 84-89666-20-2.

MARTÍ, Samuel. *Simbolismo de los colores, deidades, números y rumbos*. Estudios de cultura náhuatl, 1960, No. 2, str. 93 – 127. ISSN: 0071-1675. [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/revistas/nahuatl/pdf/ecn02/019.pdf>.

MENESES, Carlos. *Miguel Ángel Asturias*. Madrid: Ediciones Júcar, 1975, str. 13. ISBN: 84-334-3014-9.

MINGUET, Charles. *Miguel Ángel Asturias ¿creador de conceptos vanguardistas?*. Berlín: Coloquio Internacional de Berlín, 1991, str. 405 – 406. ISBN 3-89354-537-9. [online]. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: https://publications.iai.spk-berlin.de/servlets/MCRFileNodeServlet/Document_derivate_00002337/BIA_037_393_411.pdf;jsessionid=3246D0B05875C31F57950E43F4E9BDF0.

MORALES, Mario Roberto. „Lecturas del texto“. In: ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente. Edición crítica*. Coord. Gerald Martin. Madrid: ALLCA XX, 2000. ISBN: 84-89666-51-2.

Popol Vuh. Santafé de Colombia: Panamericana Editorial Ltda., 1999. ISBN: 958-30-0129-5. [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.guao.org/sites/default/files/biblioteca/Popol%20Vuh.pdf>.

TAUBE, Karl. *Flower Mountain: Concepts of Life, Beauty, and Paradise among the Classic Maya*. The University of Chicago Press on behalf of the Peabody Museum of Archaeology and Ethnology. Anthropology and Aesthetics, Spring, 2004, No. 45, str. 69- 98. [online]. [cit. 2020-07-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/20167622>.

WATANABE, John. *In the World of the Sun: A Cognitive Model of Mayan Cosmology*. Man: New Series, 1983, vol. 18, no. 4, str. 710–728. [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2801904.

WITSCHHEY, Walter. *Encyclopedia of the ancient Maya*. London: Rowman & Littlefield, 2016. ISBN: 978-0-7591-2286-4. [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=bHcgCwAAQBAJ&lpg=PA300&ots=_iDTnaMkIy&dq=flowering%20mountain%20maya&hl=cs&pg=PA299#v=onepage&q=flowering%20mountain%20maya&f=false.